

НАЦІЯ В ПОХОДІ

NATION IM AUFBRUCH

Орган
української державницької думки

Рік III

Липень 1941

Ч. 9—10 (50—51)

На правах рукопису.

НАЦІЯ В ПОХОДІ

двотижневик, орган української державницької думки.

Видає В. Кужім, Berlin-Grünwald, Humboldtstrasse 12. Tel. 97-85-82.

Редагує Колегія.

зшиток 9—10 (50—51)

Берлін, Липень 1941

Зміст:

ТЕЛЕГРАМА ДО ВОЖДЯ Й ДЕРЖАВНОГО
КАНЦЛЕРА.

Инж. В. Мурашко: 22. ЧЕРВНЯ 1941 Р.

Борис Гамзин: СУРМА СУРМИТЬ...

О. Губчак: ПІСЛЯ ХОРВАТСЬКОГО РІШЕННЯ.

А. М. Андрієвський: ДО ПИТАННЯ: ХТО Є УКРАЇНЕЦЬ?

М. Островерха: В ЧОМУ СУТЬ?

Петро Єрошевич: ОСКІЛКІВСЬКИЙ ПЕРЕВОРОТ, ВЛАСНЕ ВИ-
СТУП УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТІЇ САМОСТІЙ-
НИКІВ В ТРАВНІ 1919 РОКУ.

Арх. А. Корнійчук: ЦЕРКВА Й НАЦІОНАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО.

До «ДАЦ»: ТВОРЕННЯ ХОРВАТСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ
СИЛИ.

О. Губчак: ВІЩИЙ КНЯЗЬ.

М. Плечко: ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ У. Г. Д.
В 1918 РОКУ.

З ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ.

НОВІ ЖУРНАЛИ Й КНИЖКИ.

ЦІНА подвійного числа 80 RPF.

Передплата на пів-року . . . . . RM 4.—

Передплата на цілий рік при одноразовій засильці цілої суми — RM 7.—.

Український Науковий Інститут в Берліні

оголосив на літній піврік 1941 р. наступні виклади як уведення в українознавство.

1. Українське господарство — доц., дипл. інж. Р. Димінський, Понеділок 17—18 г.

2. Історія України — доц. Др Б. Крупницький, П'ятниця 18—19 г.

3. Українська народність — проф. Др З. Кузеля, П'ятниця 17—18 г

4. Українська культура — проф. Др І. Мірчук, Четвер 17—18 г.

5. Українська мова й письменство — доц. Др Я. Рудницький, Четвер 18—19 г. Викла-
ди зачалися в понеділок 12. травня 1941.

NATION IM AUFBRUCH

Halbmonatschrift der nationalen ukrainischen Staatsideologie

Herausgeber: W. Kujim, Berlin-Grünwald, Humboldtstraße 12. Tel. 97-85-82.

Redigiert vom Ausschuß.

diasporiana.org.ua

НАЦІЯ В ПОХОДІ

NATION IM AUFBRUCH

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

ДО ВОЖДЯ Й ДЕРЖАВНОГО КАНЦЛЕРА

Висловлюючи щире бажання українського народу, витаємо я й Гетьманська Організація як найгарячіше війну, яку Ви виповіли московському інтернаціоналові. Звольте прийняти наші найсердечніші побажання повного успіху для німецької зброї. Ми просимо дати нам можливість активно взяти участь усім нашим силам в боротьбі за добро німецького й українського народів.

Павло Скоропадський.

Відсилав: Павло Скоропадський,
Berlin-Wannsee, Alsenstr. 17.

22. червня 1941. року

Ми ніколи не мали сумніву, що нарешті прийде цей довгожданий день. В серпні 1939 року поєднані формально договором були це в суті річі надто чужі собі взаємно партнери — Німеччина Гітлера і Московщина Сталіна. На надто протибіжних філософічно-моральних основах були оперті будови цих двох держав. Ідеалістична Німеччина з її програмою — місією перебудови частинно розкладеної Європи не чула і не вслухалась у дикі черевні гасла Москви: «Бий буржуя!», «Грабуй награбоване!». Тому то й мусів був прийти час на чин, той чин, що про нього свого часу майстерно висловився Гетьман Богдан Хмельницький: «Нехай дві стіни зударяться, одна впаде — друга зостанеться...»

Впаде «стіна» та друга — московська!

Саме валиться вона під мечем німецького лицаря, а на просторах цього царства Сатани прийде новий державно-політичний лад. В передовій статті в «Фелькішер Беобахтер» із 24. червня ц. р. Райхсляйтер Альфред Розенберг заповідає ці зміни такими словами: «Націонал-соціалістична революція і Німецька Держава покликані розв'язати дві проблеми на Сході. Одна — знищення большевизму, як ідеї й політичної сили; друга — розв'язка завдань, що випливають із історії простору й народів СРСР... Треба знайти нове рішення, що, відповідаючи традиціям різних народів, прямувало б, з оглядом на цілість Європи, до її загального порятунку».

Програма проречиста й ясна. До того ж вона вийшла зпід пера Розенберга та надрукована в «Фелькішер Беобахтер».

Для українців вибила дванадцята година. Зовнішні умовини складаються для нас якнайкраще. В пам'яті рішальних генерацій обидвох народів ще не затерлася традиція 1918 року. Німецько-українські взаємини в щоденному житті на еміграції та на уламках українських територій у Генеральній Губернії добрі. Але чи ми у стані будемо використати цю сприятливу нагоду? Чи знайдуться Мужі й Характери, достойні цієї величної переломової доби? Чи зуміють вони з'єднати українські серця, налиті злобою-зненавистю, для творчого чину? Стерти облудні гасла брехні й омани та виписати нові державні кличі?

Ось питання, що тепер нас хвилюють.

В ці, повні суворой відповідальності за долю Батьківщини, дні пригадується нам вересень 1918 року... Берлін, загорнений у жовто-блакитні барви. Перед Головою Української Держави церемоніальним маршем проходять частини німецької армії. Гремить «Ще не вмерла Україна»... Імператор Вільгельм II. вітає німецькою мовою Гетьмана України: «Під енергійним проводом Вашої Світлості Україна пройшла вже велику частину дороги до свого скріплення... Його Світлості Гетьманові України — Гура, Гура, Гура!»

ЯВПГетьман дякує українською мовою й закінчує: «Його Величності Німецькому Імператорові Слава, Слава, Слава!...»

Минуло два десятки літ. Відроджена Німеччина стоїть Велика й Дужа. Україна йшла ці два десятки років неприродньою для неї й бічною дорогою. Прожила порожніх 23 роки.

Ось, нав'язати на урвану традицію, з'єднати синів встаючої тепер нашої Батьківщини коло досвідченого Керманича — Гетьмана Всієї України Павла — це перше завдання всіх чесних людей доброї волі. Це головна передумова для розв'язки жорстокого питання: БУТИ — чи НЕ БУТИ?

Чи зрозуміють сучасні провідники Української Нації оцю просту політичну істину?

Чи в змученій довгим терпінням їх уяві зможе повстати ясний образ прекрасної, щасливої України, України, об'єднаної коло природнього Авторитету Гетьмана Павла Скоропадського, що самотній міг би налагодити всі протиріччя українських людей та скермувати їх чин у напрямі творення, а не руїни?

Чи в прохолоді в муках і шарпанині їх серця ввіллється жар щирої любови? А з нею покори перед Найстаршим, найбільше Вправленим, Самотнім, що в'яже минулу й майбутню Україну в одну цілість?

Ми віримо, що так станеться!

Віримо, що Україна ступить на цю самотню і просту путь. Ця путь позначена честю, послухом і традицією. Поведе нас по цій дорозі Гетьман, а Найвищий хай благословить нас!

Берлін, 25. VI. 41.

Борис Гомзин.

Сурма сурмить...

Сурма сурмить... Сурма дзвенить —

До бою закликає!

Чудова мить!

Шаленим вином кров буяє.

Ідуть незлічні лави... йдуть...

Блискавки перетинають путь.

Лютує хвища,

Збиває з ніг,

Але мета все ближча, ближча!

...

...

...

... Ось ще яруга... ще поріг...

...

...

...

Гей, хлопці! Далі!

Чи ж призабули на чужому полі,

Як наші прадіди вмирали

За ясний завтрадень, за світлу волю?!

Хто паном завтра буде?

Хто виведе народ з ганьби

І хто в порожніх грудях

Нещасної юрби,

Яку підступно обікрали,

Вогонь святий розпалить?
Гей, хлопці, далі, далі...
Яка прекрасна далень!

. . . . .
. . . . .

Пружиться м'яз...
Клекоче оливо
У панциру із сталі...
Гей, хлопці, далі, далі!
Майбутнім володітиме
М'язистий дужий лицар
Без ляку і догани.
В майбутньому рішатимуть
Меткі нагани
В руках твердих як криця.
Не стежками вселюдських прощ
Підемо ми різьбити волю України,
А в бурю, мряку й дощ
Підемо за волю ми аж до загибуні.
Простелимо ми шлях до рідних меж
Вогнем і клекотом помеж...

. . . . .

За честь і славу предки загибали...
Гей, хлопці, далі, далі... далі!

. . . . .
. . . . .

Сурма сурмить... сурма дзвенить...
До бою закликає!
Яка чудова мить!
Шаленим виром кров буяє.

О. Губчак.

Після хорватського рішення

Хорватія стала монархією. Хорвати проголосили князя Сполето, з панівної італійської династії Савоя, хорватським королем! Такого рішення не сподівався хіба ніхто. Щоб революційний провідник хорватської «Уста-ша» признав над собою вищий авторитет, це передусім нашим націоналістичним діячам виглядає на заломання революційної лінії, а принаймні — дивним кроком. Але такий хід подій має логічну підбудівку й узасаднення. Нема сумніву, чималу роль грали при цьому рішенні міркування практичної політичної натури, ось як домагання одержати доступ до моря, за що Хорватія мусіла була Італії й італійському панівному домові дати деякі зобов'язання. Та це не одинока головніша причина. Це зазначив м. і. п. М. К. в кореспонденції в «Краківських Вістях». Багато заважило

при цьому бажання нав'язати до давньої хорватської традиції, до «Корони Звонимира», що й виявилось в тому факті, що новий король прибрав собі хорватське ім'я Томислава Другого. Також і потреба протипоставити щось рівновартне бігородському королівському домові змусила хорватських провідних державних мужів прийняти таке рішення. Без сумніву вплинуло тут і розуміння, що тільки монархія має силу поєднати консервативні й революційні елементи народу в одну творчу громаду й надати державі тяглість, постійність, тривалу форму устрою. Таким чином до багатьох європейських монархій прибуває ще одна нова й доводить, що цей устрій зовсім не пережився, навпаки — як учить досвід Італії й Румунії, може дуже добре погодитися з тоталітарним устроєм.

Це все висуває перед нами низку аналогій і міркувань. А подібності і справді цікаві. Хтось назвав болгарів південними прусакими, згідно — південними москалями. Справді, болгари відзначаються великою воляцькою дисципліною, мають із усіх балканських народів чи не найбільше почуття великодержавності й цим нагадують прусаків і москалів. Серби ж — це поляки півдня. Та сама зарозумілість і нетолерантність, ті самі політичні помилки, що і в поляків, а сербські звірства в Македонії і гноблення хорватів мають свого відповідника в польських пацифікаціях. Хорвати — це будуть українці півдня. Селянський народ, як і ми, позбавлений довгі роки власного державного життя. Через його територію проходила, як і у нас, культурна границя Захід—Схід, бо західня вітка жила під впливом західньої — німецької культури, східня (в Боснії) — під східним впливом. Найновіша хорватська історія має також багато подібного з українською. Наприклад — щоб зрозуміти, що таке хорватська селянська партія з Мачеком на чолі, вистачить вказати, що це було щось на зразок нашого УНДО-ння, а сербо-хорватська угода має всі позначки поширеної нормалізації. Знову ж хорватська «Усташа» Анте Павелича це українська УВО чи ОУН, з якою зрештою лучила її свого часу деяка співпраця. Тому, роздумуючи над цими подібностями, запитаємо себе, чи рішимося і ми в своєму дальшому історичному поході на такий крок, як хорвати?

В своїй статті в «Краківських Вістях» п. М. К. пише такі слова: «Зрештою ознакою повної національної самостійності є не тільки духовна культура з власною мовою, але також власні оригінальні державно-політичні інституції та власна система політичного життя. Це особливо важне для цих народів, що відрізняються від своїх сусідів не так дуже відмінною мовою або зовнішніми очевидними знаками, але радше відмінною психікою, що формувалася під впливом інших історичних і культурних чинників».

Дуже розумні слова і приємно їх чути з уст демократичного діяча. Коли б так думала українська інтелігенція в 1918 р., ми мали б нині могутню українську державу...

Та ще час помилки направити. Рішення хорватів вказує нам напрям. Ми також відрізняємось від сусідів передусім іншою психікою. Це власне виразно зазначив великий ідеолог Липинський, що дав нам оригінальну українську концепцію державного устрою. За монархію промовляє в нас вся традиція й реальні політичні вимоги. Чей же політичний зв'язок України із Білорусі, а також Козацтва без української монархії не дасться подумати. Концепція українсько-білоруської унії вийшла від самих білоруси-

нів (п. Яцина у «Хліборобському Шляху»). З козацькими народами тільки ЯВПГетьман зміг нав'язати дружні зв'язки. Ми в щасливішому становищі за хорватів, бо маємо власну українську династію — Рід Скоропадських, а Липинський повчав нас, що для нас шкідливим буде «покликання варягів». Зрештою — ми за великий і за гордий народ, щоб на свій престіл кликати чужинця. Щоб відрізнитися від поляків і від москалів ясною виразною лінією іншого політичного устрою, для нас конечна — Гетьманська Монархія!!

Такі міркування насуваються у зв'язку з хорватським рішенням. Це відчуває ввесь український народ. Коли б це зрозуміли українські націоналісти!

І коли ми в День Янгола ЯВПГетьмана знову збираємося коло нього духом, то можемо собі тільки бажати, щоб зрозуміння цієї історичної конечности проникнуло якнайскоріше до голів націоналістичних провідників. Бо напевно нема ніодного українця, який би не бажав дожити до тої щасливої хвилини, коли вожді української «ушташі» стануть до творчої праці на Рідній Землі коло українського Гетьмана-Монарха.

А. М. Андрієвський.

До питання: хто є українець?

Уявм собі таке: на історичній території Українського народу поруч із ним живуть жидаї, москалі, поляки, молдовани, татари, цигани й т. д.; чи всі останні є українцями?

Коли б ми вже мали «Українську державу», то мусіли б усіх цих інородців звати українцями за ознакою приналежности їх до нашої держави. У старовину греки всі народи, що жили тоді на українській території, звали «скитами», бо в їх уяві то була скитська держава — Скитія, і хто належав до тої держави, той для грека був скитом. Велика російська імперія об'єднувала багато народів — москалів, українців, поляків, білорусів, грузинів, татар, вірмен et ceteros et ceteros, і всі вони звалися «русскімі», бо належали до російської держави. Російський письменник М. Горький вважав себе за мордвина, бо походив із народу «мордва», але звали його «русскім писателем», бо належав він до російської держави й «руської» культури.

Ми своєї держави ще не маємо, тільки збираємось її мати. Чи всі ті, що мешкають ув Україні, це українці тому, що живуть ув Україні; чи до провідної верстви, що має ту державу збудувати, мають належати ліпші люди тільки з расових — кривно-споріднених українців, чи і з інших менших народів, осіло зв'язаних із територією українського народу — москалів, поляків, білорусів, татар і т. д.? На останнє питання може бути позитивна відповідь тільки при одній умовині, а саме — коли люди з менших народів, осілих ув Україні, бажать української держави не на словах, а на ділі. Це бажання, поза всяким сумнівом, є тоді, коли ці менші народи посідають територіяльний патріотизм, себто, любов до Української Землі; живуть або стараються жити законом, українському народові питомим; працюють і здобутки своєї праці від зовнішніх ворогів хотять захистити спільними силами Української держави; не цураються українського народу,

а зв'язки з ним провадять або стараються провадити українською мовою; беруть участь у його історичній долі, а не так: «моя хата з краю, я нічого не знаю», і наслідком того всього мають спільні стихійні почування й нестримне бажання разом із українським народом бути господарем на Українській Землі.

Дехто з кол, навіть не ворожих Гетьманському Рухові, вважає, що В. К. Липинський, без жодного застереження, ототожнював націю з державою і вже нині наперед авансом до української нації, а разом із тим і до прийдучої Української держави зачислявав усіх мешканців України, якого б походження вони не були. Таке твердження — велике непорозуміння. В. К. Липинський вірив, що Українську державу може збудувати провідна верства з ліпших людей тих народів, що стало живуть ув Україні; ця верства докінчить будову Української нації, створивши для неї матеріальну форму власної держави, органічно зіллється з Українським народом, а наслідком цього повстане життяздатна й повна нація. Але він не вчив, що всі, що живуть ув Україні, вже нині приналежні до української нації. Римський юрист Цельс казав: «Scire leges non hoc est: verba solum tenere, sed vim ac potestatem»; щоб розуміти закони, треба не за слова чеплятися, а дошукуватися сили й міцї їх. Соціялісти намагаються Христа представити соціялістом; для того наводять вони цитати з Св. Письма, не розуміючи духа й сили його; цитат досить, а доказів нема, бо цитати не пов'язані з істотою річі; а істота в тому, що християнський правопорядок не відкидає приватної власности, а тільки вимагає морального удосконалення. Щоб зрозуміти дух «Листів...» Липинського мало ще його цитувати; треба ще й уважати на життя його й того середовища, з якого він вийшов. Апостол Павел дуже великий смуток мав від того, що жиди, брати його з крови, не прийняли християнства. Він писав: «великий мені смуток і безустанний біль серцю моєму, бо я сам бажав би бути відлученим від Христа за братів моїх, рідних мені тілом, вони ж бо ізраїльтяни, їхнє усиновлення; і слава і заповіді... їх і батьки з них і Христос тілом». Жиди відлучились від свого месіянського кореня, відкинули Христа; погани ж Христа прийняли. От цим поганам апостол і каже: «Коли ж деякі з віття (себто — жиди) відломились, а ти, бувши дикою оливиною, прищепився замість них і спільником коріння й туку оливяного зробився, то не величайся перед віттям; коли ж величаєшся, тоді знай, не ти кореня носиш, а корінь тебе; і вони ж, як що не зостануться в невірстві, прищепляться; здолає бо Бог знов прищепити їх; (До римлян, 9, 2-5; 11, 17-24).

В. К. Липинський по батькові був польського роду, а по матері українського. За молодих літ він об'їздив правобережну шляхту; переконував її повернутись до української нації. Він вірив, що українська нація тоді тільки може скріпитись, коли до неї повернеться відламане віття, а саме — спольщена правобережна шляхта і зросійщене лівобережне дворянство. Наші демократи й соціялісти навпаки самовпевнено казали, що тільки вони мають право вести народ. Націоналісти знову кажуть, що тільки вони — дійсна нація, з народу повстала. Липинський на адресу перших і других каже те, що апостол Павел поганам: «Не величайся перед віттям; знай, не ти кореня носиш, а корінь тебе; ти кажеш, відломилось віття; не носись високо; вони відломились невірою, а знову можуть прищепитися». Індивідуум родиться, росте, старіється й умирає. Народ не старіється; як що

його не спіткає катастрофа, може жити вічно. Гомер казав: «Як листя в лісі, так рід людський; вітер опале листя розвіє по землі, а прийде весна, знову з пуп'янку виростає листя; так рід людський; одне росте, а друге відпадає».

Український народ це корінь. До нього то прищеплювалось, то одломлювалось віття. Прищепились до нього руси і спільними силами створили державу. За литовсько-руської доби наша аристократія одломилась від кореня і прищепилась до польської нації. Наші предки — Богдан Хмельницький ув універсалі, Самійло Зорка — вважали поляків за братів; може тому так легко до них пристало наше панство. До московської нації прищепилася друга частина нашої аристократії, допомогла їй скріпити й поширити державу та створити культуру. Впродовж історії до нашого народу прищеплювалися німці, татари, мадяри, серби, болгари; ними наша нація збагачувалася. Прищепити — значить створити органічний зв'язок із народом. Справжнє виявлення цього зв'язку це однаковість мови. Ті країни, де цей зв'язок між головною масою й іншими верствами розірваний, у деяких відносинах засуджені на загибель, але і іншим можуть принести загибель. В. К. Липинський, коли ще господарив ув Україні, бачив, що одломлена від кореня правобережна шляхта й лівобережне дворянство, коли не втратили, то за слабкий зв'язок із народом мали. А зелені парості, що від старого дуба росли, казали їм: «От як би то сталось, щоб ви не вертались»; а то і погрожували, що виріжуть. Настав час розплати за гріхи. Побачили, що вкупі тісно, а нарізно смутно. Липинський знову попереджає, що без нащадків й козацтва тяжко, а то й неможливо збудувати державу; а разом із тим стверджує, що ці нащадки, як їх там не звати — поляками чи москалями, мають право приймати участь у будові держави, бо вони походять від кореня Українського народу; при добрій волі їх Бог здолає прищепити. Хоч Липинський і говорив про тотожність нації і держави, але тільки в розумінні динаміки, а не статично, себто, расово-приналежні до нації і неприналежні до неї будують державу; державні права за останніми будуть визнані не з часу збудування держави, а з часу початку будування. Оттак, як іноді за дитиною признаються права, коли вона ще не народилась, а вже запліднена — т. зв. *nasciturus*.

В розумінні статично державу і націю не можна утотожнювати, бо за своєю природою це різні предмети: нація — це соціальний, психо-фізіологічний колектив; держава ж — це правна форма, певний розпорядок. На питання: хто приналежить до нації, держава відповідає загальною нормою, а не розсліджує кожний випадок окремо. Наприклад, у жидівському питанні органи влади не розсліджують, чи кожний жид дійсно хоче будувати державу, а просто примінюють норму; от як у Німеччині: хто має найменше трьох прародичів жидів, той жид. Чому держава вилучує жидів із державного й господарського життя — це її справа. Ми держави не маємо, тому загальних норм щодо жидів у нас нема. Однак кожна українська організація в межах свого статуту може встановити, наприклад, чи може вона в себе мати жидів, яко членів та кого саме вона вважає за жида.

Український народ це корінь, що йому призначено рости на історичній українській землі. Ані окремий індивідум, ані група, що походить від того кореня, не може претендувати на виключну владу над ним. Хто з чужих народів прищепився до нього, той вже є його природне органічне віття. Ці-

лий світ складається з подібного коріння. Кожний корінь на власному струменті якнайдосконаліше хоче славити і славить Бога. То є концерт націй. Кожному народові дано право старатися за своє здоров'я й чистоту. Тому природно, що коли він досягає найвищої форми життя — власної держави, то шляхом норм одсікає шкідливе віття, що прищепилось, виполює бур'ян із власного поля.

М. Острове́рха.

В чому суть? .

За останнього півдругого року пересунулись перед нашими очима всякі моменти нашого суспільного життя на території Генерал-Губернаторства. Були тут моменти конструктивні, повні посвяти, самовідречення і прикладності, такі, що домагаються подиву й пошани. І цікаве, що ці конструктивні моменти нашої сучасної дійсності бачимо передусім серед нашої *чорноробочої* інтелігенції, що інколи просто бідує й гарує по сірих і темних кутках нашої смуги серед людей села, що творять базу — в нас і в інших народів — здорового органічного існування народу.

Та були й такі моменти — дрібничковості, інтриганства, трагічних непорозумінь, що різко протистоять першим, що вражають кожного громадянина, який не є того переконання, щоб сварною, некорисною — інколи підтримуваною п'ястком та ще й озброєним — гуртковою полемікою, чи і тройгендеркою можна тут, у сьогоднішніх обставинах, підготовуватися до завтрашніх завдань нашого збірного життя.

Розуміється, життя має свій прибій і відбій, свій бік позитивний і негативний, своє добро і зло. Та лихо тільки тоді починається, коли негативні моменти переважають над позитивними.

Але як подивимось на ці наші негативні явища в суспільному житті з біологічно-соціального боку, подивимось, як личить, безпристрасно і спокійно, то зрозуміємо, що й ці явища мають свою логіку, свій сенс, свою неминучість. Бо все в природі мусить мати змогу рости, розвиватись, процвітати й умирати. Ясно, що цей закон не минає й людини-одиноці чи збірноти. І коли одиниця чи збірнота не має нормального шляху розвитку своїх діянь, своїх фізичних і духових експанзій, тоді вона вилаadowується аномально. Вільф. Парето у своєму «Трактаті загальної соціології» твердить, що «Коли народи не можуть виливати своєї жорстокості в зовнішніх війнах, тоді роблять це саме у громадянських війнах».

Отже, як зиркнемо на наш тутешній загу́міночок, то побачимо логічний висновок вище згаданого невблаганого закону природи. «Ба, — скаже дехто — але ж людина, що має розум, повинна мати логіку, вміти керувати своєю волею». І в цьому випадку знову пам'ятаймо на одне: що в природі, кажучи в чисто науковому розумінні, людина, як і тварина, мають ті самі прикмети: нелогічності у своїх чинах. Французький учений, природник Фабр, каже, що комаха, що дивує й захоплює нас своєю високою притомністю, в одну мить супроти найпростіших, але чужих її щоденній звичці фактів, дивує нас своєю дурнотою...

*

І ось у цій, так би мовити, *логічній нелогічності* і криється уся сучасна отаманія нашого збірного життя.

У нашій історії бачимо, як під впливом розкладового вітру від наших «братів слов'ян» і найбільший наш станowo-політичний рух Козаччина має завершення, хоч і в геніальній, але тільки «Енеїді» І. Котляревського і в прегарній опереті «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського, а не в таких творах, як тетралогія Р. Вагнера.

І як добре передумаємо над нашими суспільного характеру явищами нашої тутешньої сучасності, то спадають нам на думку слова Св. Августина в його творі «Confesiones»: «... з ладу повстає існування, а з неладу небуття, що називається зіпсуттям і розкладом. Себто, все те, що псується, схиляється до небуття».

Петро Єрошевич

Генерал-поручник. Ген. Штабу.

Оскілівський переворот, власне виступ Української Партії Самостійників в травні 1919 року*)

Дня 20. квітня під Новгородом-Волинським спіймали панну Ганну Жуківську з листом від соц.-революціонерів із Києва до наших с-рів, що з нього було видно вже налагодження зв'язків наших с-рів із большевиками. Становище стало поганим. Войовничий настрій у війську почав підупадати. Чимало національно здорового елемента почало втікати в заплля ворога. А 27. квітня знову затримано другу панночку Віру Синицьку, що пробиралася з Києва від Центрального Комітету с-рів до Андрія Чайківського та до полк. Коновальця. У. Н. Рівському війську було над чим призадуматися. В деяких міністрів уряду Матроса з'явилася думка замиритися з большевиками та спільно з ними починати боротьбу проти «буржуазної» Польщі. Таку думку підтримували деякі військовики-політики, а саме Наказний Отаман генерал Осецький та командир корпусу С. С-ів

*) Додаємо до статті ще зауваги члена б. Директорії УНР, проф. А. Андрієвського: «Ц. Комітети с.-д. і с.-р. в кінці березня 1919 р. вимагали окремими постановами самоліквідації Директорії й передачі влади урядові Радянської України, що повстане, коли Раковський самоліквідується; ультимативно (с.-д. вимагали відповіді на 12. год. другого дня) вимагали, щоб негайно розпочати переговори з большевиками. Директорія вагалася, а в самостійників ледви до бійок не доходило з с.-д. та с.-р. Потім с.-д. та с.-р. затіяли невдалий переворот у Кам'янці й на власну руку розпочали переговори з Київськими с.-д. та с.-р., а через них і з большевиками. 27. квітня затримав начальник розвідки Оскілівської армії Петро Шапула панночку (прізвища не знаю, але казали, що була вона жидівка). Пробиралась вона до штабу Е. Коновальця, де Начальником розвідки був січовик Андрій Чайківський. Панночка мала важливе словесне доручення від большевицького штабу з Києва. Коли ген. Агапів і Шапула потребували від неї те доручення передати їм, вона згодилась, але вимагала, щоб вони сказали «свій пароль». Отже переговори ведено через «паролі». Пароля вони не сказали, бо не знали. Шапула панночку заарештував, але другого дня С. Петлюра звільнив Оскілка зі служби і його штаб, а панночка втікла. Перед 28. квітня Центр. Ком-т

полк. О. Коновалець. З власної ініціативи деякі партії, що до них належали й деякі міністри, ввійшли в переговори в цій справі з Раковським, що сидів у Києві; це і стало відомим в армії з перехопленого листування, як це вище зазначено.

Отже по цьому і скликано в Здолбунові 11 квітня 1919 року Державну Нарату. Голосування на тій нараді дало такі висліди: війнний м-р Сиротенко (прапорщик російського війська) в імені Уряду (хоч не всі міністри були того погляду, були і протилежного), Наказний отаман генерал Осецький, полковник Євген Коновалець, полковник Андрій Мельник (тоді Начальник Штабу Дієвої Армії) висловились за замирення з більшовиками та війну з Польщею, обминувши справу ставлення до більшовиків.

Отаман Оскілко, як командант Північної Групи і член Партії Українських Самостійників, генерал Агапів та генерал Сінклер (Начальник Генерального Штабу) — за мир із Польщею та за війну з більшовиками. Член Демократії А. Макаренко, хоч і висловився за війну на два фронти, але від голосування утримався; *утримався від голосування і Головний Отаман С. Петлюра*. Як більш нестриманий, отаман Оскілко, а з ним отаман Агапів, на знак протесту, покинув засідання. Справа зависла в повітрі. Я тому тут підкреслюю, що Головний Отаман Петлюра утримався, бо ж він був тоді фактично диктатором. І саме як такий не мав твердої провідної думки, що робити — чи йти з більшовиками, чи з Польщею, чи проти всіх? Хіба ж це вождь?!

Ця нарада, хоч і таємна, стала відомою в військах Північної Групи. Що одначатиме мир із більшовиками, що ніяких умов не визнають і не дотримують, добре знали старші військові начальники, як знали й те, яка доля чекає їх по тім «замиренні». Все це впливало деправуючи і... ставало жакно. Жменя людей з п'ятох повітів щось там підпише... Та чи ж московський уряд зверне увагу на такий акт, а ще й поготів, бо ж боротьба кінчалась перевагою більшовиків? І козацтво в Рівному, підігріте пропагандою, не покоштувавши ще більшовицької влади, почало балакати, що краще зараз перейти до більшовиків, бо тоді не доведеться пізніше відповідати. Тай додому недалеко, більшовики землю роздають, отже треба не спізнитися, а то не дістанеш і т. д. Чого я піду стріляти в свого чоловіка, з яким може завтра помирюся?

Отаман Оскілко вернувся до Рівного; зробив доповідь своїй партії; ця складала меморандум на ім'я Симона Петлюри з протестом, вимагаючи

С. С. складався з: Олександра Макаренка (голови), Д. Симонова, Мацюка, В. Оскілка, Кугія; всі були в Рівному; я був у Станіславові; Ц. К-т постановив зробити те, що згодом зробили в себе і Мусоліні і Пілсудський: усунути кабінет Мартос-Мазепа, але не чіпати Директорії. Цей кабінет був незаконним, бо підписали його номінацію тільки С. Петлюра і А. Макаренко, а не підписали А. Андрієвський, А. Швець (бо не був тоді) і Е. Петрушевич. Я солідаризувався з самостійниками телеграмою зо Станіславова. Оскілко боявся виконати постанову Ц. К-ту, вагався, бо був вірний С. Петлюрі. На це йому сказав Голова А. С. Макаренко: «Ти дочекаєшся, що тебе звільнять і розстріляють». 28 квітня Сиротенко (с.-д.) іменем Петлюри звільнив Оскілка і його штаб. Тоді Оскілко вхопився за постанову партії, але було вже пізно; він встиг ще надіслати телеграму Петрушевичеві й мені, що кабінет усуває. С.-с. вважали с.-р. і с.-д. за більшовиків, а тодішні с.-р. і с.-д. свято вірили, що злука з більшовиками спасе Україну, а буржуазія — с.-с., хлібороби-демократи мусять згинуть.

А. Андрієвський.

негайної демісії кабінету Мартоса, тим більше, що самостійники вважали цей кабінет за незаконний, бо він не був затверджений двома членами Директорії, що не дали своєї згоди на усунення попереднього кабінету. Симон Петлюра цей меморандум подер. Тоді вніч із 24. на 25. квітня Центральний Комітет Партії постановив зробити державний переворот, усунути Симона Петлюру, як Головного Отамана, а А. Макаренка, як члена Директорії.

28. квітня Головний Отаман наказав от. В. Оскілкові здати Північну групу військ генер. Желіховському, а самому прибути до його розпорядимості.

Центральний Комітет Партії Самостійників 28. квітня ввечері вдруге постановив «доконати» переворот, при тім, як казав член партії інж. Симонів: «Переворот доконати треба, коли б навіть була і невдача, бо цим ми ясно підкреслимо, що ми все зробили для врятування Батьківщини. Більше — нехай український народ знає, що ми не приклали рук до ліквідації української державности, а боролися, скільки могли й як могли, щоб тільки її урятувати.

Виконання перевороту партія поклала на от. Оскілка. Оскілко послуховався наказу партії и почав робити переворот.

Пишу про переворот на основі особистих переживань. Я був ком-ром 9. Дієвого корпусу у складі 17., 18. і 19. дивізії; 17., 19. та полк 18. були на фронті в районі Корця, а два полки 18. та Галицький полк містилися в Рівному біля шосе на Корець. Між шосе на Корець і залізницею Рівно-Шепетівка в селі Бугрині над Горинню був розміщений курінь із кулеметами й кількома вершниками, з ними я із свого помешкання мав телефонічне сполучення. Охорона була й на мості на шосе на Корець. Так зроблено тому, що Корецька група не була зв'язана безпосередньо з військами корпусу С. С., і ворог легко міг пролізти поміж корпусом С. С. і Корецькою групою на Бугрин або й до мосту на шосе. Можна собі уявити, що повстало б у Рівному, коли б якась ворожа кіннота продерлася коло Бугрина. Дім, де я мешкав, належав жидівському рабинові, культурній і розумній людини; в цьому ж домі, на другому кінці його, жив прем'єр, а зараз і м-р фінансів, Мартос. Дім був великий. Виходи в мене і в Мартоса були різні, тому я з ним майже не зустрічався.

Штаб мого корпусу входив у нормальну працю воєнного часу. Пішов я якось до кіна, навіть із балетом. Повнісінько, все більш цивільні. Зайшов у ресторацію повечеряти: просто тобі Харбін за часів японської війни! Військовиків небагато, переважно цивільні; гроші широко плывуть. Запитав я одного знавця відвідувачів: — А це хто такий? — «Це с.-р. такий то!» — А той хто? — «А це с.-д. такий то!» — А он той? — «А це віцеміністер, соціал-демократ такий то!» — Та чому ж це ви додаєте весь час «с.-р.» та «с.-д.», як яку рангу? — «Як чому? Усе ж державне керміництво в їх руках та й вони ж мають великі гроші, що їх Уряд чи Директорія їм приділила, або й самі дістали на партійні цілі. Вони бо займають і головні посади». — Повертаючись додому, міркував я собі: с.-р-и, с.-д-и, а мені потрібні козаки, бунчужні, сотники, полковники, взуття, набой, харчі й т. п., а с.-р-ів чи с.-д-ків я цілком не потребую! Та й щось їх трохи забагато... Чи не краще б частину їх надіслати он туди на фронт?

А на фронті ставало що-раз гірше й гірше. Про фронтові справи поговорив рішучо з ген. Агапівим і виявив, що і Агапіїв, і Оскілко, та й мі-

ністри з переляком стали поглядати більше на Захід — собі в запілля, як на Схід, бо з Заходу насувалася польська армія!

Вечір 28. квітня... На фронті відчувався якийсь рух; доповів про це Штабові Групи, дав зарядження Берестейському полкові 18. дивізії бути готовим на ранок до вимаршу на Бугрин, а для того зробити розвідку шляхів у тому напрямі.

Вночі, певно, коло 23. год., коли я спав, постукала до мене у двері з кухні служниця (жидівка) і сказала, що прийшло багато галицьких жовнірів на подвір'я та якісь старшини ввійшли до кімнати міністра Мартоса, заарештували його й кудись увозять. Увозять Мартоса? Що за чортovina? Подивився я в вікно й на подвір'ї побачив багато озброєних козаків, очевидно, Галицького полку. Служниця додала, що всі двері позамикано. — Як же вони позамикали? — «В господаря забрали ключі та й позамикали! — відповіла та — а ваші двері підперто скринєю». Уж ви, газпадин атаман, не дайте нас паубівать!» — благала жидівка. — А як же я не дам, коли мене самого замкнули й забарикадували? — Подзвонив я телефоном і попросив, щоб централь дала вагон от. Агапієва. Якийсь голос запитав, про що мені йде. Кажу, що хтось заарештував міністра Мартоса та кудись його вивозить; я тут в одному домі з ним живу... — Це нічого, — відповів голос, — це розпорядження Уряду! «Та хіба не можна говорити з отаманом Агапієвим?» — Ні, він дуже змучений! Наказав себе не будити. Це нічого, пане отамане! Отаман Агапіїв знає, що міністра Мартоса мають заарештувати, — відповів вартовий при телефоні осавул.

Аж сплюнув я! Мають, так мають, а яке ж мені до того діло? Я в політику не втручаюсь. Що таке за Мартос, не знаю; чув, що в часи революції в Києві щось дивне витворював. Але навіщо ж і мене замкнули? Покликав служницю й питаю, чи повезли Мартоса? — Повезли, — відповіла жидівка. — І самі поїхали? — «Ні, в паперах шукають та складають їх!»

Думаю, що поки роблять обшук, варті не знимуть, то можна й поспати. Випив чаю та й поспув, роздумуючи над причинами арешту Мартоса. Отже він і фінансами відав, мабуть, щось не доладне там зробив. Раптом, коло 6. год., хтось дуже міцно вдарив у мої двері. Я прокинувся. Ввійшов старшина, присадкуватий, з русявою борідкою, елегантно вдягнений. Брязнув острогами та, наставивши руки «бубликами», врочисто проголосив: «Пане отамане, ви заарештовані!» В голові з просоння майнуло: чи не Шапуло це з його славетним електричним кріслом? Ні, не він! І раптом мені стало якось самому смішно. — Ким і за що? — питаю. — Головного Отамана Петлюру заарештовано, оголошено нову владу. Головним командантом усіх збройних сил Наддніпрянської України призначено отамана Оскілка! — одним духом відрепортував осавул та і знову брязнув острогами. — Ну, а навіщо ж мене заарештували? Я ж тримаю фронт! Чи є заступник на моє місце? — Ні, нема! Зрештою, цього я не знаю, але мусите йти зо мною до нового команданта. — Ну, коли такий наказ, то підемо до команданта, — відповів я, смокчучи люльку. Задзвонив телефон. Слухаю — кажу — Що? — І раптом я в одній сорочці зіскочив із ліжка на підлогу. — Де, чи багато? Лупить їх із гармат та тримайтеся щосили! Я ще вчора приготував Берестейський полк, він зараз же вирушає до вас. Тримайтеся! Я також зараз приїду до вас. Дзвоніть щопівгодини! — Вхопив другу слухавку: — Дати вагон отамана Агапієва! — Знову той самий голос, що і в ночі.

Кажу йому, що так і так. Відповідь, що от. Агапів вже знає та що не весь полк, а тільки курінь Берестейського полку вже вирушає на Бугрин і що він не думає, що це таке поважне. — Чи поважне, не знаю, але сполоху в Рівному нароблять скільки хочете, коли продеруться, — відповідаю й додаю: «Та мене тут хтось заарештував, а мені треба їхати на Бугрин». — Ні, ви не заарештовані. Я їм скажу, але ви з Рівного не вирушайте. —

Треба дивуватися, як чудово був налагоджений зв'язок у от. Агапієва та скільки ця людина працювала! Якийсь отаманчик набреше цілу купу та і дряпоне з позиції, але про це останнє й не доповідь, а телеграфіст (телеграфні станції повсюду були від штабу Групи та ще й із верхівцями) і телеграфує, що ось такий то начальник відступив; що, мовляв, накажете робити зо станцією? А от. Агапів негайно ж телеграфує, а кіннотчик везе телеграму до «отаманчика». А той і лупає очима: як це от. Агапів дізнався та зловив мене.

Справа йшла про Бугрин, де стояв курінь. Його почав обстрілювати якийсь большевицький відділ; трохи большевиків встигло переправитися через Горинь на південь від Бугрина, але їх ще до прибуття Берестейського куріня зліквідували. Осаул, що заарештував мене, відчув, що тут не жарти. Я йому пояснив про що йде, підкресливши, що коли ми не відіб'ємось, то годин через чотири до Рівного можуть ускочити большевики. Видко було, що осаул занепокоївся; його самопевний вигляд зник. Я запропонував йому сісти, а сам почав умиватись. Служниця принесла чай; почали пити удвох. Розговорились, я й питаю: — Ви кажете, що Головного Отамана Петлюру заарештовано, а де ж він? — А його відправили за кордон та ухвалили все зробити без проливу крові, — відповів осаул. Мимоволі промайнула думка: — А як поверне зза кордону? Ні, це щось не так! А що без проливу крові, то це дуже добре, але щось то воно якось не так, — думаю собі.

Пішли до коменданта. Містився він від мене яких кроків сто. Цей підтвердив, що я звільнений від арешту й мушу йти в касарні, куди в такій то годині приїде головний командант отаман Оскілко.

Повернувся я додому, де застав коменданта свого штабу полковника Кокушкина. Меткий це був старшина, тільки стрілів не любив. Питаю його:

— Ну, що? —

— Та воно щось не тає: козацтво та й старшина якось не співчують цьому... ніби чомусь не вірять, — і подав мені наказ і відозви отамана Оскілка та Є. Архипенка. Почав я читати. Дуже багато написано, але не робить вражіння. Наказав я полковникові Кокушкинові, щоб він у касарнях слідував, чим там пахне, та щоб надіслав когось до потягів Штабу Групи та повідомляв мене через післанця на словах; а сам я пішов до от. Агапієва.

Вулиці міста були майже порожні: ходили по них тільки патрулі Галицького полку. Ці патрулі сходилися біля великих будинків, та видко було, як козаки входили до них, — певно для свавільних обшуків. Коли я входив до вагону отамана Агапієва, то бачив, що в вагоні отамана Оскілка, що стояв поруч із вагоном Агапієва, сиділо за столом троє якихось цивільних людей, — один із них, здається Є. Архипенко. Отаман Агапів сидів у своєму вагоні за столом та щось писав, відповідав на телефонічні повідомлення, щось наказував... Напроти столу, на оксамитовій лавці сиділо

двоє козаків, кожний тримав в руці по ручній гранаті, вставивши держало поміж колін. Така позиція показала мені дуже дивною. Я зтиха запитав отамана Агапієва:

— Що робиться?

— Та ось бачите! — відповів Агапіїв, вказуючи рукою на гранатчиків, а далі додав: — Послали бронепотяг, а він став і вперед не йде.

Тепер я зрозумів, що Симона Петлюру не арештовано, а той осавул, що мене заарештував, мені набрехав, або його самого обдурили. Пішов я до касарень, дорогою міркував: певно лагідність стосунків між Оскілкою і Агапіївим порушена... а «бронепотяг не йде»... Згадував... «усе без проливу крови»... слава Богові!

По приході на майдан, що перед касарнями, побачив вишикуване військо, тисячі зо три, не більше. Це були: Берестейський полк, частина 2. Волинської дивізії (більшість, без чобіт, залишилася в касарнях) і різні команди; частина Оскілковської гвардії — Галицького полку — була порозставлена по різних місцях. Усім порядкував командир 18. дивізії полковник Купрійчук. Я став на своєму місці на правому крилі комендантської сотні штабу корпусу. Підїхало елегантне авто і з нього вийшов отаман Оскілко: високий, худорлявий, елегантно убраний, у короткому сірому жупані, синіх штанах, на голові кашкет із дуже великим дашком. Вся його постать не імпонувала війську того складу, бо не мав він у своєму вигляді нічого отаманського — хвороби того часу. Заграла музика. Полковник Купрійчук підїшов із рапортом. Обїйшовши військо, отаман Оскілко наказав прочитати накази: вражіння вони не зробили — були задовгі. Потім почав він промову приблизно того змісту, що ось на фронті невдачі, а все тому, що до Штабу Дієвої армії пролізли зрадники, що хочуть запродати Україну Москві; навів і доводи: останній наш Уряд із членів Директорії — Петлюрою й Макаренком, не зважаючи на протести членів Директорії — Андрієвського й Петрушевича, постановили ввійти у згоду з большевиками та завести в Україні радянський устрій; що він, Оскілко, хотів цьому перешкодити, тоді його усунули з посади (а я й не знав цього! — промайнуло в мене в голові). Він не може допустити до загибелі України, тому й заарештував усіх зрадників... (Знову промайнуло в голові: Неправда, бо Симон Петлюра не заарештований!). Далі казав, що Штаб Дієвої армії хоче загарбати його склади та не дозволяє навіть видати козакам білизну, одяг, чоботи, що їх він пошив. Різким рухом підїшов Оскілко до Берестейського полку і звернувшись до одного з козаків сказав: — На тобі, певно, й сорочки нема! — та й сіпнув його за ковнір, відірвав гудзики, а звідти виглянула, як на лихо, чистісінька біла сорочка. Далі він ще трохи промовляв і закінчив ось так: — Ідїть за мною! Хай живе Україна та все-народні збори!

Полковник Купрійчук гукнув: — Слава отаманові Оскілкові! — Пролунало «Слава», але дуже слабеньке. Після цього Купрійчук щось сказав зблизька Оскілкові та, хитнувши головою, підбїг до мене й каже, що й я мушу гукнути «Слава!». Момент для мене надїшов дуже критичний. Я зробив кілька кроків наперед й, як міг голосніше, гукнув: «Слава Україні, слава!» — Знову пролунало слабеньке «Слава». Отаман Оскілко сїв в авто й відїхав, а ми довгенько дивились ніяково один на одного. Ясно було, що з промовою Оскілко провалився! Це він і сам відчув. Слухачі були інертні,

промовець захопити їх не зміг. Все виглядало на якийсь вибрик, а не переворот та ще й державний... Невеселий вертався я додому. Із штабу принесли розіслану всім копію телеграми полковника Пузицького зо «славою отаманові Оскілкові!» Пізніш полковник Пузицький казав, що він такої телеграми не надсилав, а це хтось надіслав, підписавши його ім'ям. Сумний сидів я в себе в кімнаті, бо справа для мене була ясна: Головний Отаман Симон Петлюра не був заарештований; Штаб Дієвої армії існує; Оскілкове військо інертне. Виходить, що Оскілко — з військового погляду — робить звичайний бунт та до того ще й якось подитячому. 29. квітня вийшов наказ, щоб усі резервні частини, що пробувають у Рівному, виступили на фронт на призначені їм місця. Наспіло також довіроче повідомлення, що державний центр постановив зранку 30. квітня евакувати Рівне та що надсилається делегацію до Варшави для переговорів із поляками. Десь коло 14. год. над Рівним загуркотів мотор аероплану, звідки розкидувано якісь летючки, а незабаром прибіг до мене командант штабу й дав мені друкований листок. В ньому писалося, що от. Оскілко запродався большевикам, заарештував уряд У. Н. Р. та зробив переворот... зрадив українському народові й т. д. Підпис: Головний Отаман Симон Петлюра. Це ж і справді нахабство! На нараді в Здолбунові 11. квітня більшість уряду ухвалила замиритись із большевиками, навіть перейти на большевицьку платформу, тощо, тоді *Симон Петлюра мовчав, а Оскілко з Агапівим різко протестували*, а тепер С. Петлюра пише, що Оскілко запродався большевикам!

Всі кинулися читати ті листки та й злякалися! Головний Отаман не заарештований, Штаб Дієвої армії працює! Виходить, що отаман Оскілко нас обдунив!? По отамані Оскілку й от. Агапіву старшим військовим у Рівенській залозі був я. Бездіяльність влади підлягає карі, як і її перевищення, — подумав я. Треба було щось робити — Я наказав підготувати комендантську сотню та пошукати в касарнях, хто там є з петлюрівців та енергійний. Таким був Лихінкевич, але не пригадую вже тепер, чим він був та яку мав рангу. Десь коло 18. год. пішов я до касарень. На двірці біля потягу Штабу Групи я побачив от. Агапіву, переодягненого вже в цивільне пальто та в чорній каракулевій шапці. Ясно було, що він тікав. Прийшовши до касарень, я наказав комендантові штабу, щоб, як тільки стемніє, комендантська сотня звільнила зпід арешту панів міністрів та тих, хто ще з ними сидить. Зараз цього не можна було робити, бо двірці був густо обсаджений Галицьким полком, а про настрій у касарнях я ще не знав; у темноті можна ж було йти на які хоч сили. Та й чи варто було розпочинати кровопролиття серед своєї ж армії, у змові непроступної, та ще й тоді, коли переворот фактично вже провалився. Перед 23. год. міністри вийшли на волю... Отаман Агапів виїхав до Польщі, а от. Оскілко спочатку трохи затримався коло Рівного, згодом переїхав ув околиці Дубна, а далі й собі перенісся до Польщі. Пізно ввечері надійшов наказ Симона Петлюри про ліквідацію Оскілковського виступу. Перед 24. г. 29. квітня все було вже ліквідоване і без пролиття крові; промовно-паперовий із оперетковими арештами переворот почався вночі з 28. на 29. квітня, а скінчився вночі з 29. на 30. квітня. Та хіба можна це назвати переворотом? Але цей виступ Української Партії Самостійників, що її слухняним виконавцем був молодий Оскілко, мав наслідки, завдяки розпорядженням

Петлюри, дуже погані. Одначе докінчу мову про фактичний бік справи.

На ранок 30. квітня коло 9.—10. год., коли я був на двірці, підійшов якийсь потяг. З вагону вискочив із мавзером у руці отаман Беня, нічого нікому не кажучи, почав стріляти в гурток козаків; чоловіка з чотири ні в чім невинних людей упало, обливаючись кров'ю. Все розбіглось. Ледви вдалося переконати того недоумка Беня, що все давно вже скінчено та що це перша кров, що її недотепний післанець С. Петлюри пролив у цьому паперовому перевороті.

Того самого дня вся залага Рівного, яких шість тисяч, вишикувалась на вулиці в очікуванні появи нового команданта Групи от. Желіховського та виступу Ради міністрів. З'явився от. Желіховський — високий, широкий у плечах, дуже вигнутий у спині він нагадував жеребця — та, походжаючи поміж військом, почав вигукувати: «Зрадники, запроданці большевицькі... Промова успіху не мала. Поперше — військо стояло вздовж вулиці, майже на кілометр, на другому кінці нічого не чули, що гукав от. Жий; подруге — не було в промовця отих слів, що могли б розворушити старшину й козаків, взявши під увагу ті обставини, що в них ми тоді опинилися. За от. Желіховським з балкону дому, що був приблизно напроти середини вишикуваних військ, виступив із промовою стрункий, гарний, із довгим волоссям міністер Мартос та почав те саме... Зрадники, контр-революціонери й т. п. Старшині й козацтву ставало нудно від тих промов: занадто всім вони були осоружні. І Мартос успіху не мав. Потім пішли всі обідати. Нове командування, на чолі з Симоном Петлюрою, почало звільняти старших начальників Групи, цілковито не зважаючи на психологію нашого війська; звільнили їх щось із десяти. Заарештували полковника Пузицького, цього Коростенського батька, кадрового полковника, енергійного начальника. Хоч от. Оскілко, як командант значного військового з'єднання, був цілковите зеро, проте Начальник штабу Групи, от. Агапів, російської служби полковник генштабу, був великий знавець воєнного діла та ще й із неабиякою енергією. А що найголовніше, чого не розумів Петлюра, зо своїм соціалістичним оточенням та дрібними урядовцями, це те, що військо вже призвичаїлося до своїх начальників, що кермували ним довгий час. Старшина й козаки знали своїх начальників, що з ними довгий час пробули в боєвих обставинах, а начальники знали своїх підлеглих: той бреше, той п'є, той спекулює, а той вперед іде і т. п. Це вже не була стара Петрівська чи Фридрихівська армія, де дано наказ, і автомат починає чинити. У нас наказів писано багато, але ті, що читали ті накази, наперед оглядалися, а хто це ними командує. І тільки тоді вже йшло відповідне виконання. Ось чому зміни на фронті старших начальників треба було робити дуже обережно, а ось таке «бах та й розігнали» дало свої негативні наслідки: більша частина 2. Волинської дивізії перейшла до большевиків; прислані нові начальники, що цілковито не знали цієї війни і своїх козаків, не користалися жодним довір'ям своїх частин, а частини почали робити так, як хотіли. Північна Група почала розпадатись цілковито. Оскілівський переворот був у тому, що заарештовано деяких міністрів, пару пройдисвітів та прочитано пару наказів, на що ніхто не звернув увагу; фронта він не зруйнував. *Фронт зруйнувала зміна бойових начальників, а цю руйнацію Північної групи зробив ніхто інший як сам Головний Отаман Симон Петлюра!*

Зробити оцінку цього «перевороту» з військового погляду дуже легко: Командант Групи, отаман Володимир Оскілко та Центральний Комітет Української Партії Самостійників зробили збройний бунт: от. Оскілко проти Головного Отамана, а Ц. К. партії — проти Уряду. Виходить, що їх усіх треба переловити та віддати під полевий суд, бо ж це було за часу війни. Полевий суд засудив би їх, безумовно, на смерть... Головний Отаман вирок би затвердив, а кат чи сотня усіх їх — кат би повісив, а сотня розстріляла. Все ясно і просто.

Але... але... — це не була проста війна, а це була *визвольна*. А отаман Оскілко був не тільки командантом групи, й хоч «вино влади» й дурманило йому голову, а все ж був він одним із перших провідників нашої визвольної боротьби, себто, разом із тим і *постать політична*, як і Коновалець, Болбочан та ще дехто з наших військових. А візьміть Омеляка Волоха! Звичайний собі ватажок-горлоріз; яких тільки коників він не витівав: то самостійно підписував умови з большевиками (примусив от. Загородського підписати), то знов вертався до нас, то знов щось, але все ж під полевий суд його не ставили та й розстріляний чи повішений нашими не був. За Волохом стояли Гайдамаки (полк); вони, як не хотіли, то й не йшли в бій, і ніхто нічого їм зробити не міг; коли ж схотіли, то йшли, ще й добре йшли. Страшне було це військо, його боялися всі — і большевики, і наші. А Оскілко (штабс-капітан Російської армії) був слабенький, міцної опори не мав, хоч і був у своїй ідеї правий, але програв в проведенні перевороту!

Ось це те, чому я свідком був. Хай кожний сам собі вирішить: чи піддати Володимира Оскілکا анатемі, чи ж за його грішну душу молитися Богові?

Я особисто схиляюся до останнього!

Р. Б. 1941, травня 10.

Архітект А. Корнійчук.

Церква й національне мистецтво

У своїй попередній статті на цю саму тему (див. «Українську Діяльність», ч. 5, вер. 1940, Прага) я старався окреслити взаємовідношення цих двох чинників у *минулому* житті нашого народу. Однак не наше це завдання тільки задивлятися у минуле, для нас здебільша сумне. Коли й викликаємо ми ті або інші спогади, то перед усім для того, щоб уникати помилок минулого й не повторювати їх, коли вони походили з нашої діяльності, або щоб протиставити їм наш організований відпір, коли ті наші «помилки» були лише вислідом ворожої планової акції.

В житті Української Православної Церкви одна така ворожа акція відіграла досить поважну роль, якраз підірвавши близьке, довірливе відношення вірних до Церкви. Це був похід церковно-московського прикладного мистецтва на українські землі. Наслідки цього організованого походу спостережливий глядач знаходив майже по всіх церквах цілої України в вигляді чи то знамен «союза русскаго народа», чи то незугарних металевих різблених хоругвок — «косовороток», без ладу понаставлюваних скрізь

по просторах церкви новеньких кіотах, «нових» іконостасах і т. д. — без кінця. В усіх майже цих предметах провідним мистецьким елементом була славнозвісна «кокошнікова» арка, що в усіх своїх трактовках надавала усім предметам свій характер, що ніяк не годився з просторами українських церков, але, що правда, мав доказувати, що «возєєдїненїє» української церкви з Москвою завершується...

Не з'являлось це все цілком хаотично, як це собі дехто думає. Бо в церквах порожніх місць за невеликими винятками не було, були лише предмети, що їх вистарчило б поновити, й вони б засяли б у своїй первісній справжній красі, але... Тим, що владу мали, якраз про те йшло, щоб зникли дорібки старої скресмої мистецької культури, а на їх місце приходили предмети, що мали маніфестувати про «єдїнство русскаго народа!».

Нищилось усе «старе, непотрібне». Тому мало кому з наших тодішніх культурників з приводу цього голова боліла, це нищення, на їх думку, очевидно, не мало якогось особливого значення. Але тепер ми вже бачимо, що це мало значення і то величезне, а москалі це знали й, можливо, не розуміли ще тоді ваги цього нищення, але інтуїтивно її відчували, а тому нищення провадили докладно. Було воно тим більш успішне, що якогось організованого відпору не зустрічало.

Тепер, після «з'єднання» майже всіх українських земель, у тому горнілі безмежних страждань, де горить уся наша людність і сама людяність, пропадуть усі рештки наших старих мистецьких надбань, як рівнож зникне і той нанос, що мав свідчити про чиюсь перемогу. На цьому відтинку буде дике поле, куди кинуться представники різних церков, щоб в ім'я Христове заробити собі якийсь гріш, розуміється, що найменше дбаючи за наші національно-культурні інтереси. Не треба, очевидно, сумніватись, що на тому дикому полі зустрінуться й партнери з передреволюційної доби, а саме — представники Російської Церкви, і тут добре організованої, з представниками Церкви Української. І ті й другі, кожний за ступнем своєї відданості ідеї Православної Церкви та свого розуміння її потреб, будуть готуватись і вже тепер готуються, щоб не прийти туди з порожніми руками, щоб разом із добре організованим клиром мати також забезпечені кадри культурних працівників, що без них нова організація церкви обійтись не може й конкуренції з Католицькою Церквою не витримає. Варто вказати хоч би на один із виявів такої підготовки московського духовенства — на діяльність їхнього «Братства ім Йова Почаївського» в Ладомірові на Пряшівщині. Доводиться дивуватись їхній енергії: прийшли на цілком чужий для них ґрунт, між українську людність, але з переконанням, що це «русская земля» і впертою працею досягли того, що тепер їх монастир вже знаний як культурний осередок, це якась мініятура Почаївської Лаври, за спадкоємця якої він до певної міри себе вважає (тепер — з огляду на обставини, що в них опинилась Православна Церква — не безпідставно!).

Умовини, що в них пробуває лишок нашої людности на теренах бувшої Польщі і нашої новоорганізованої церкви, безумовно кращі, ніж повищого московського монастиря, тому й сподівання, що їх кладемо на наших духовних керманів, мають бути більшій й більш конкретні. Відновлення друкарень, засновання духовних шкіл, впорядкування церковної преси — це справи, що до їх полагодження поволі доходить і що стоять на першій

черзі, про це сумнівів нема. Але я хотів би звернути увагу на потребу відновлення діяльності, що її провадила Почаївська Лавра, втрату якої так болюче тепер відчуваємо. Це діяльність різних її майстерень: іконописної, столярної та різних металевих виробів — усе це для церковного обіходу. Існування таких майстерень має незвичайно велику вагу з різних причин.

Перед усім — прикладного мистецтва, поки воно буде на службі Церкви, не можна лишати в цьому стані, як воно було за останніх кілька років, себто — напризволяще. Треба створити авторитетну установу для урегулювання характеру, а тим і мистецької вартості виробів, що ними послуговується Церква. З одного боку треба, щоб громада вірних (чи одна людина), що хоче спорудити для своєї церкви той чи інший предмет, знала, куди звернутись, щоб його купити, замовити, чи довідатись, де й як найліпше таку річ дістати. З другого боку — ця інституція, маючи в себе майстерні-школи на такі вироби (без огляду на розміри такої майстерні), мала б вплив на виробництво приватне, постачаючи йому відповідні зразки, вказівки, корективи, тощо. Твердити, що такі зразки та вказівки можуть дати наші мистці приватним способом, не можна, тому що наші здебільша «поступові» мистці, що до релігії відносились, в суті, як до предмету, понад який вони вже виросли, трактують церкву лиш остільки доброзичливо, оскільки вона може дати їм щось заробити. До того ще, вони здебільша почувають себе на так високому щаблі культури, що сподіватись від них усіх сумлінного й смиренного підходу до релігійних тем у мистецтві — марна справа (один з прикладів — розмалювання церкви в с. Угнові малярем Горняткевичем, при чому між святими опинилися не тільки сучасні нам ерархи, але й військові, політики, письменники). Приватних виконавців-ремісників і мистців поважно й сумлінно трактувати замовлення на релігійні теми примусить тільки факт існування повище згаданої установи, що буде добре розуміти своє завдання й буде спроможна тим чи іншим способом сама виконати замовлення в випадку непорозуміння з приватним виконавцем, який не хотів би поважно розглядати замовлену в нього річ.

Дальшим завданням такої установи був би догляд над тим, щоб зареєструвати ті вартісні предмети мистецтва, що ще дожили до наших часів. Дбати про їхню консервацію, фотографування, розміри і, коли вже конче вони мусять уступити своє місце новим — подбати, щоб вони були позмозі вміщені в якомусь певному місці. Звідси засновування епархіальних і інших музеїв, догляд за належним упорядкуванням вже існуючих збірок церковного мистецтва і головно контакт між цими збірками й тими мистцями-ремісниками, що будуть примушені для своїх виробів на потреби церкви шукати відповідних взірців, як що б забракло власної традиції (молода майстерня), чи відповідних проєктів у новому стилі.

Щодо цього останнього, то це тема, що вимагає окремого обговорення, й ми до неї принагідно вернемося. Тут тільки слід усвідомити собі, що навіть така в суті речі консервативна (якою вона й мусить бути!) установа, як Церква, не може закостеніти на якихось, хоч-би й найліпших, зразках сучасності, так як не має вертатись до студій якогось стилю з минушини (барок чи візантійський); шлях до нового мистецтва, продукту сучасних настроїв і переживань, мусить бути вільний, але Церква, припускаючи, що дуже бажано, до свого вжитку предмети витворів нового мистецтва, мусить знайти способи подбати, щоб ці витвори не були тільки бездухим шуканням

форми, нової за кожну ціну. Словом — мусить кермувати як тільки хоч трохи можливо виробництвом предметів свого вжитку.

Для цього й мають служити, як органи кермівництва Церквою — або окремі особи-фаховці, найкраще з духовного стану, або — найліпше — школи-майстерні, або тільки майстерні чи то при монастирях, чи при єпархіальних правліннях, але завжди під безпосереднім впливом наших єрархів (їх органів) і під проводом бодай трохи освічених людей-мистців, хай уже вільно найнятих, або членів клира; головне, щоб не були люди, віддані Вірі й Церкві не за страх а за совість.

Дехто мабуть знайде ці всі побажання перебільшеними, дехто скаже, що вони просто нездійсненні. Найбільше мабуть буде тих, що вважатимуть це все за люксус, отже на довгу ще добу непотрібними. Мовляв, наша Церква має багато більше важливих турбот, тому не має сенсу напочатку морочити собі цим голову. Зважуюся все ж твердити, що це далеко не така дрібязкова справа, як вона може видатись, коли дивитися на справу організації Церкви — не з хutorянської точки погляду. Вважаю цю справу за один із стовпів, що на них має стояти будова нашої Церкви. За давних часів таким стовпом було майже все громадянство, що щиро чи бодай формально вірувало. Соки його — мистці, складали в свої вироби, призначені для Церкви, всю повноту релігійного чуття. Церква була спонтанно забезпечувана предметами свого обихода в належній кількості й якості і не мусіла про це особливо турбуватися. Тепер інакше. Віруюча народня маса не спроможна сама обставити життя Церкви так, щоб воно відповідало вибагливим вимогам сучасної культури, а інтелігентська маса наша занадто вільнодумна і в найкращім випадку до справ релігії байдужа. Є, розуміється, винятки. І завдання, що покладене тепер на сили й розуміння самої Церкви це: ці винятки відшукати, відповідно їх організувати і потім на їхній праці будувати свою міць, як установи, що мусить бути спроможна задовольнити потреби своїх членів, як чисто релігійні, духові, так і культурно-мистецькі. Але не можна легковажити труднощі, що на цьому шляху вже є та що ще повстануть. Однак вірю, що, коли відповідні чинники до цього сумлінно підійдуть з щирим бажанням справу зрозуміти й її полагодити, труднощі ті відпадуть і праця піде; я певний, що відповідні люди на заклик відгукнуться. Не треба лиш думати, що така справа, започаткована сьогодні, мусить завтра вдатись. Справа вимагає великої впертості, терпеливості, відданості й самопосвяти. А головне — вимагає вирішення, як і кожна інша справа у відродженні нашої Церкви.

Творення хорватської збройної сили

«ДАЦ» — розмова з маршалом Кватерником*).

„Армія — школа виховання для нації“.

Маршал Кватерник розповідає нам про свою працю і про свої плани: Хорватська армія пробуває в переходовому стані, це тому так тяжко, бо повсюду всього бракує. Але коли є віра й воля щось провести, тоді є і шляхи. Ми за ці тижні вже показали, що і з невеликими засобами можна виконати плідну працю. Вже повсюду стоять частини нашого хорватського

війська. Ми зібрали оте невелике, що було хорватського й доброго з людських провідних сил і матеріалу в югославській збройній силі і з них зробили підвалини нової будови. Це не тільки організаційне, але передусім духове завдання, бо ми бачимо в армії велику виховальну школу для нації.

В будуччині кожний хорват буде один рік працювати в С л у ж б і П р а ц і й таким чином пізнавати з власного переживання працю, як мірило вартості життя, закорінення в землі і дух національної спільности. Служба праці матиме свою особливу організацію, що однак буде тісно пов'язана зо збройною силою та буде підлягати її отаманові. До цього додається дволітня військова служба, що, однак, триватиме в поодиноких родах зброї від трьох до п'ятих років, а для підстаршин 12 років. Хорватська збройна сила буде збудована на модерних основах і буде мати в собі всі модерні роди зброї й категорії. Ми бачили в Агрі різні німецькі частини і ви можете бути певні, що такий старий войовничий народ, як хорватський, напружить своє честолюбство, щоб їм дорівняти.

Кожний молодий хорват проходитиме через таку школу. В цьому відношенні ми будемо дуже суворі. І в нас це виключено, щоб хтось займав і найнизчу посаду в державній службі, не пройшовши такої школи. Так, я йду аж так далеко, що кажу, що і в приватному господарстві за таким зразком іде. Ввесь хорватський народ це зустрінє з найбільшим зрозумінням, бо таким чином буде усунена всяка протекція. Тільки найпрацьовитіші, найдисциплінованіші й особисто нематеріалістичні люди можуть знайти собі місце в державній службі.

Створення старшинського й підстаршинського корпусу.

При прийомі до старшинського й підстаршинського корпусу рішатимуть найсуворіші форми расової чистоти. Так само велике значення матиме не тільки характерність і попередній перебіг життя даної особи, але також і його батьків та дідів. Служба в зброї — це почесна служба. І це буде виключено, щоб хтось, з рядовика почавши й генералом скінчивши, був би в війську без того, щоб його честь не була перед тим випробована. Відповідна комісія рішатиме про це; відповідні приписи вже в друці. Хто цим вимогам честі не відповідає, той свій обов'язок супроти держави мусить виконати в особливих працевних відділах, що, однак, нічого спільного з почесною службою в Службі Праці не має. Що має силу для всіх вояків, те, розуміло, має силу в найвищій мірі і для старшин і для підстаршин. Поруч із згаданою комісією буде тут також взятий під увагу й голос громадянства. Прізвища тих, що хочать бути старшинами чи підстаршинами, будуть подавані в чотирьох списках з закликом до всіх членів національної спільности дати комісії звіт про те, чи не вчинила щось дана особа супроти особистої чи національної честі. Також приписи для життя старшин і підстаршин поза службою вже виготовлені. Хто ці суворі норми переступить, той буде безоглядно виключений.

*) Переклад із німецької мови інтерв'ю співробітника «Дойче Альгемайне Цайтунг» (31. V. 1941, вечірник) Теодора Узоринаца. Маршал Кватерник (б. старшина Генштабу австрійської армії), рівночасно є провідником хорватської молоді; таким чином у його руках спочиває загальний напрям виховання хорватського народу.

Старшинські школи.

Я, яко головний отаман збройної сили, переконаний, що на ґрунті цих приписів ми досягнемо добрих вислідів, навіть і тепер за цієї переходової доби, коли ми ще не маємо жодного молодого старшинського корпусу. Старшинські школи, що вимагають матури й що в них наука триватиме три роки, так само і підстаршинські школи, де наука триватиме два роки, незабаром будуть відкриті. Умовини прийому вже оголошені, іспити кандидатів у току. Провідницькі властивості всіх старшин і підстаршин будуть перевірені на особливих курсах. Мужі з вродженими вояцькими чеснотами, хоч і без матури, можуть виявити себе добре в армії і здобути собі кваліфікацію на старшину. Хто особливо визначиться, яко підстаршина, приходить на старшинську школу, так що можливість дальшого поступу дана для всіх здібних. Ми надаємо найбільшого значення тому, щоб утворити молодий, динамічний старшинський і підстаршинський корпус.

Вояцьке виховання юнаків.

Наша мета — створити *Державну юнацьку організацію*, де буде об'єднане все цінне.

Виховання буде скермоване в тому напрямку, щоб тримати молодь далеко від усього того, чим за останніх два десятки років намагались національно, політично і щодо характерности — хоч також Богові дякути без ніякого істотного вислуду — отруїти хорватський народ. В юнацтві ми розбурхаємо до нового життя давні хорватські національні й вояцькі чесноти й через цю молодь виховаємо політично зрілу, вояцьку й дисципліновану генерацію. Молодь мають вести молоді. Ось так ми маємо вже в Аграмі дві школи для провідників, одну для чоловічої, а другу для жіночої молоді. Об'єднання високошкільної молоді, середньошкільної і не запрацьованих у господарстві юнаків, у віці 15—18 років, що відбудеться впродовж небагатьох років і про що вже вийшов закон, це тільки переходовий засіб. Річ у тому, щоб привчити до праці й порядку тих молодиків, що наслідком частинно існуючого ще закриття шкіл і наслідком явищ господарської кризи, які ми одержали як лиху спадщину по сербському пануванні, тиняються по вулицях. В таких переходових формаціях юнацтво всіх станів під кермою випробованих провідників збереться при Службі праці та при передвоєнній вихові і ми сподіваємося, що цим ми зможемо зробити цінний добір для провідницьких шкіл».

О. Губчак.

Віщий Князь

(На геополітичні теми.)

Зайвий раз доводиться повторювати, що ми не знаємо рідної історії. Не так, щоб не знати дат чи імен, як не розуміємо її змісту, її мови. За прикладом може послужити хоч би постать «віщого князя» — Олега, що її не розуміє не тільки український загаль, але й навіть багато істориків.

Про цього великого князя ми знаємо, що він прибив свій щит на мурах Царгороду і вмер вкушений гадюкою, що виползла з черепу його улюб-

леного коня. Це все, ясна річ, легенди, що ними оздобила цю постать народня фантазія, легенди, що звичайно виростають довкола велитнів історії. По їх відкиненні, лишаються такі факти:

Безсумнівним є дуже корисний для Руси (України) торговельний договір із Грецією з 911 року. Про якийсь похід на Царгород у цьому році у грецьких джерелах згадки нема. Проте є підстави думати, що в цьому часі були інші походи в Грецію. Ці походи можна зв'язати з особою Олега; корисний вислід походів і пізніший договір міг дати народній фантазії підставу до створення легенди. Далі знаємо про походи Руси Доном і Волгою над Каспійське море, десь коло 913 року. Як каже арабський історик Масуді, коло 500 руських кораблів, по 100 людей кожний, дісталось з Дону на Волгу, а відтак пограбувало побережжя Каспія аж до ріки Кури в Азарбейджані. Хозари згодилися перепустити князя через свої землі (це, треба думати, зроблено під примусом), а підчас повороту напали на Олегове військо й — за словами згаданого вище арабського письменника — мали його знищити. Та цьому тяжко якось повірити, хоч якісь некорисні для Руси бої могли бути. Незабаром опісля, як подає Літопис, Олег закінчив життя. Це вказувало б, що всі ті походи Олег робив у старшому віці, і це зрозуміле: тільки під кінець свого життя, коли нарешті, по довгих змаганнях, зміг об'єднати під своєю владою всі слов'янські племена на Сході Європи, міг він мати потрібну для таких походів військову силу.

Вглибімося тепер у значення цих фактів. Олег об'єднав під владою Києва всі східньо-європейські племена. Знаємо, що в його походах брали участь навіть найдалі на Захід висунене українське плем'я-дуліби, полудневі тиверці та північні в'ятичі. Нема сумніву, що навіть найбільший війвник не міг би за свого життя підбити такі широкі території. Київ, завдяки своєму корисному географічному положенню, найскорше сформувався в державний організм; це сталося десь під кінець VIII. століття і поволі притягав до себе інші племена. Очевидно, залежність тих племен не була однаковою: одні були слабше, інші дужче пов'язані з Києвом. Значення Олега в тому, що він завершив цей процес консолідації. Він перший оперся при будові своєї держави на вісь — Балтик-Чорне Море, зв'язав із Києвом Новгород, другий центр на Сході Європи. Це з'єднання всіх східньо-європейських слов'янських племен і створення балтійсько-чорноморської осі — це підстава, початок могутнього державно-політичного комплексу — Київської Руси. Вже це вказує, що Олег був не буденною постаттю. Коли ж додати ще походи в Грецію й над Каспій, то стане ясным, чому Олег увійшов до історії під назвою «Віщий».

«Віщий» — це український вислів для поняття «геніальний». І справді, щоб пройти-підбити-з'єднати такі широкі простори (пам'ятаймо про тодішні комунікаційні труднощі!), на це треба було надзвичайної інтуїції, справді — *геніального відчуття простору*. Це він визначив нам геополітичні напрямні розвитку українського народу: вісь Балтійське—Чорне Море і дві лінії експанзії: на Чорне Море в напрямі Царгороду і на Кавказ-Каспій. Для будови держави лишив нам зразок, досі неосягнений, досі не повторений.

Ми не знаємо напевно, чи Олег був нашої крові. Саме ім'я може бути германським так само добре, як і слов'янським. Та коли б Олег був і скандинавського походження, то він цілим своїм життям так зрісся з Києвом, із інтересами Української землі, що сміло можемо його вважати за українця.

І не може нас принижувати те, що найбільша постать української історії — Олег — міг бути не з нашого народу. Український народ також здібний видавати з себе політично-воєнних геніїв Олевого поколю. Приклад — Хмельницький. Це, що йому вдалося створити Козацьку Державу за таких некорисних політичних, а ще більше — геополітичних умовин, це тільки яскравіше підкреслює його геніяльність. Ми також не повинні тратити віри в наші державницькі здібності тому, що найбільший розквіт давньої Київської Держави припадає на час інфільтрації на Русь варягів, отже, — під впливом германів. Не треба цього переоцінювати. Київська державна організація витворювалася поволю від VIII. ст. на українському ґрунті. Приплив германського елементу, з якого могла також вирости нова династія по вимертій старій місцевій (так можна би пояснити собі переказ Літопису про прихід Олега, по смерті Аскольда й Дира, чи цих останніх по Кию, Щеку й Хориву) був тільки немов застриком свіжої крові, що відмолодила давню, досить організаційно вироблену Київську державу.

Це треба собі усвідомити саме тепер, коли Український народ, як колись перед Олегом і за його часів, знову стає до розправи з новітнім плюгавим хазарством: жидівсько-московським комунізмом. І як за часів Олега, так і тепер германський вплив може відограти велику ролю. Тоді германський світ переживав розквіт своєї молодечої сили, в походах-виправах варягів виладоував надмір своєї енергії. Тепер також германський світ знайшов найвищий виквіт свого духа в особі Гітлера — вождя німецького народу, народу, що з ним український народ ніколи не був у ворожнечі, а все у приятні, навіть часами в воєнних союзах. Також другий заприятнений із нами германський народ — шведи — переживає тепер час відродження під проводом свого старого віком, але молодого духом короля, що вже у другій війні розумною політикою мимо перешкод із боку своїх таки соціалістів береже народ свій від катастрофи.

Під впливом цього відродження — відзиваються і в Українському народі співзвучні з германським готські первні української душі. Ми починаємо відшукувати невмирущі наші духові цінності, спільні з германським духом і згідні з християнством: *глибоку релігійність, культ родини, братерськість, героїчність, прив'язання до землі, пошану до праці*. Ці духові вартості допоможуть нам зломити хазарську силу. А коли це станеться, то нові, вільні покоління зрозуміють усю велич Віщого Князя і знову підуть визначеним ним шляхом.

Максиміліян Плечко.

Організація Збройних Сил Української Гетьманської Держави 1918 року

Поправки

(Продовження.)

помилку («Нація в Поході» ч. 5—6 за травень 1941 р.), що повстали в наслідок недогляду при переписуванні авторського рукопису на машині.

1. На стор. 24 в 18-му рядку згорн за-

мість «Технічний Відділ» повинно бути «Технічний Комітет».

2. На стор. 25 в 15-му рядку згорн замість «ген. хор. Пациський» повинно бути «ген. хор. Полянський», а в 20-му рядку

згори замість «кап. 2 р. Бодиско» повинно бути «кап. 2 р. Бодисько».

3. На стр. 26 в 2-му рядку згори замість «Катографічний Відділ» повинно бути «Картографічний Відділ», а в 24-му рядку згори в реченні «Штати Военного Міністерства...» по слові «ухвалено» додати «законом».

4. На стор. 27 в 16-му рядку згори замість «Демонтих Депо» повинно бути «Ремонтних Депо».

5. На стор. 28 в 5-му й 19-му рядках від низу замість «Обліково-Призового Відділу» й «обліково-призові відділі» повинно бути «Обліково-Призового Відділу» й «обліково-призові відділи», а в 12-му

рядку від низу поміж словами «Корпусний Геодезист» та «Завідуючий Частиного Зв'язку» вставити «Завідуючий Пересуванням Військ (див. нижче)».

6. На стор. 29 в 7-му рядку від низу замість «з 3 важких полків» повинно бути «з 3 важких гарматних полків», а в 1-му рядку від низу по словах: «Старший Ветеринар полку» додати «Молодший Ветеринар полку».

7. На стор. 31 в 16-му рядку згори замість «3 панцерні потяги» повинно бути «2 панцерні потяги», а в 22-му рядку згори замість «служба військових комунікацій» повинно бути «служба воєнних комунікацій».

VIII. Січеславський армійський корпус — Січеслав.

Командир — ген. хор. Васильченко.

Начальник Штабу — ген. хор. Кислий.

8. важка гарматня бригада — Січеслав.

Командир — полк. Попов.

15. важкий гарматний полк — полк. Цицерон.

16. важкий гарматний полк — полк. Андріїв.

8. гірський гарматний полк — полк. Рогоза.

15. піхотна дивізія — Січеслав.

Командир — ген. хор. Ясників, а від 27. VI. 1918 — ген. хор. Діденко.

Начальник Штабу — в. ст. Левицький.

57. Січеславський піхотний полк — полк. Дячків.

58. Січовий піхотний полк —

59. Мелітопольський піхотний полк —

60. Бердянський піхотний полк — полк. Зюзин.

15. легка гарматня бригада — Січеслав.

Командир — ген. хор. Бенескул.

43. Легкий гарматний полк — полк. Гончарів.

44. Легкий гарматний полк — полк. Пантеліїв.

45. Легкий гарматний полк — полк. Лебединський.

16. піхотна дивізія — Павлоград.

Командир — ген. хор. Левицький, від 27. VI. 1918 — ген. хор. Свірчевський, а від 29. X. 1918 — ген. значк. Петренко.

Начальник Штабу — в. ст. Стадлер.

61. Павлоградський піхотний полк —

62. Бахмутський піхотний полк — полк. Катеринінов.

63. Олександрівський піхотний полк — полк. Галат.

64. Маріупільський піхотний полк —

16. легка гарматня бригада — Павлоград.

Командир — полк. Левковець.

46. легкий гарматний полк — полк. Кованько.

47. легкий гарматний полк —

48. легкий гарматний полк — полк. Грейц.

Окрема Кримська піхотна бригада — Мелитопіль.

(Розформована наказом Військової Офіції ч. 70 від 29. липня 1918 р.).

Командир — ген. хор. Поджіо.

1. Кримський піхотний полк —

2. Кримський піхотний полк. —

18. Новоросійський кіннотний полк — Січеслав.

Командир — полк. Гусев.

Київська місцева бригада — Київ.

Начальник — ген. хор. Прокофіїв.

Начальник Штабу — полк. Рибіцький.

Повітові Військові Начальники:

Київський — в. ст. Машталер. Бердичівський — полк. Фомин. Васильківський — полк. Ваулін. Звенигородський — полк. Коновалів. Канівський — полк. Рава. Радомиський — полк. Гавеман. Сквирський — ген. хор. Спішнев. Таращанський — полк. Гаас. Черкаський — полк. Тарлецький. Чигиринський — в. ст. Мінаковський. Житомирський — полк. Черницький. Володимирський — . Дубенський — в. ст. Лосев. Ізяславський — ген. хор. Хвастунів. Ковельський — . Крем'янецький — полк. Рушевський. Луцький — полк. Калиниченко. Новоград-Волинський — полк. Ржанників. Овруцький — полк. Ваніп. Острівський — полк. Легензевич. Рівенський — полк. Пржездецький. Староконстантинівський — полк. Ситківський. Мозирський — полк. Камнев. Пинський — . Річицький — .

Одеська місцева бригада — Одеса.

Начальник — ген. значк. Дублянський.

Начальник Штабу — в. ст. Савченко.

Повітові Військові Начальники:

Одеський — полк. Єремійв. Ананіївський — полк. Первозванський. Єлисаветський — полк. Гацинський. Миколаївський — полк. Смеречинський. Олександрійський — полк. Лясковський. Тираспільський — полк. Пузан-Пузиревський. Херсонський — полк. Петровський. Вінницький — полк. Борейко. Балтський — в. ст. Возжов. Брацлавський — полк. Сопотинський. Гайсинський — значк. Підкоморний. Кам'янець-Подільський — значк. Соловій-Чуб. Летичівський — полк. Богурський. Літинський — полк. Сливинський. Могилівський — в. ст. Русинів. Ольгопільський — в. ст. Андрійчук. Проскурівський — полк. Мартиновський. Ушицький — сот. Архипів. Ямпільський — полк. Братників. Липовецький — полк. Попель. Уманський — полк. Алфеев. Дніпровський — полк. Черняговський.

Полтавська місцева бригада — Полтава.

Начальник — ген. хор. Письменський.

Начальник Штабу — полк. Лаушкин.

Повітові Військові Начальники:

Полтавський — полк. Хоткевич. Гадяцький — полк. Ганько. Зіньківський — полк. Лосьмінський. Золотоноський — полк. Брайкевич. Кобеляцький — в. ст. Устимович. Константиноградський — сот. Осташків. Кременчуцький — полк. Павловський. Лохвицький — полк. Пшеничний. Лубенський — полк. Секержицький. Миргородський — полк. Богословський. Переяславський — в. ст. Ставський. Пирятинський — значк. Хребет. Прилуцький — в. ст. Соболев. Роменський — полк. Лідов. Хорольський — в. ст. Цілецький. Чернігівський — полк. Русанів. Борзенський — полк. Сушинський. Глухівський — полк. Кузьмин. Гомельський в. ст. Тмакин. Городнянський — полк. Римша. Козелецький — в. ст. Сіліс. Конотопський — значк. Ворона. Кролевецький — полк. Климчук. Мглинський — Ніженський — ген. хор. Гудима. Новгород-Сіверський — в. ст. Волков. Новозибківський — полк. Шамраїв. Остерський — полк. Сперанський. Путивльський — в. ст. Стронський. Рильський — полк. Георгіїв. Сосницький — в. ст. Довженко. Стародубський — полк. Перненко. Суразький — полк. Штіліфкер. Богодухівський — сот. Замошників. Грайворонський — полк. Карпович. Лебединський — в. ст. Ковалевський. Охтирський — полк. Якимович. Суджанський — в. ст. Соболев. Сумський — полк. Паєвський.

Харківська місцева бригада — Харків.

Начальник — ген. хор. Дубровінський.

Начальник Штабу — полк. Кутайсов.

Повітові Військові Начальники:

Харківський — полк. Коваленко. Білгородський — полк. Соболевський. Валківський — полк. Сахновський. Валуйський — . Вовчанський — в. ст. Джомаротидзе. Ізюмський — полк. Худяків. Зміївський — полк. Козловський. Корочанський — . Куп'янський — полк. Федорів. Новооскольський — . Старобільський — полк. Тарасів. Січеславський — полк. Міщенко. Бахмутський — полк. Єфимів. Верхньодніпровський — полк. Гуріїв. Маріупільський — полк. Короваїв. Новомосковський — ген. хор. Ніженський. Олександрівський — полк. Литовченко. Павлоградський — полк. Білопольський. Слов'яносербський — в. ст. Зайнчковський. Таганрозький — . Бердянський — полк. Вільке. Мелітопільський — в. ст. Юркевич.

Завідуючі пересуванням військ:

Київський район — ген. значк. Грішков.

Харківський район — полк. Бойко.

Одеський район — ген. хор. Меснер.

Коменданти міст:

Київ — ген. хор. Тищенко. Одеса — ген. хор. Горбов. Житомир — ген. хор. Борковський. Вінниця — в. ст. Гуків. Чернігів — Мар'юкин. Полтава — ген. хор. Жуків. Харків — в. ст. Костецький. Січеслав — ген. хор. Волошинів. Мелітопіль — ген. хор. Василів-Чечель. Бахмут — полк. Назарів. Мозир — ген. значк. Зноско-Боровський.

Дислокація Сухопутних Сил.

З'організувавши кадри 8 армійських корпусів, Гетьманський Уряд не спинив дальшої праці над творенням і розбудовою відповідної до потреб Української Держави збройної сили. Воєнне Міністерство виробляло дальші плани організації сухопутних сил.

Передусім малося на увазі створити два нові армійські корпуси, а саме: IX. Поліський зо штабами у Мозирі та X. Донецький у Бахмуті. Крім того, всі армійські корпуси мали бути 3-дивізійного складу. Треті дивізії саме існували вже у складі V. армійського корпусу (Козацька Стрілецька дивізія) та VII. армійського корпусу (Окрема Запорізька дивізія). В I. армійському корпусі мав бути перетворений у дивізію Окремий Новоморський Козацький Кіш, у II. армійському корпусі — Окремий Загін Низових Козаків, у IV. армійському корпусі — Окремий Загін Січових Стрільців. Окрема Сердюцька дивізія творила особливу тактичну одиницю з правами окремого армійського корпусу. Залишались ще III. VI. і VIII. армійські корпуси. Окрема піхотна бригада, що існувала у складі VIII. армійського корпусу, мала перейти до Криму зо штабом у Симферополі; у зв'язку з цим у складі VIII. армійського її скасовано.

За досвідом Світової Війни 1914—18 рр. й за вимогами сучасної воєнної науки переведено восени 1918 р. реорганізацію піхоти, а саме створено тип 3-полкової піхотної дивізії замість первісної 4-полкової. Четверті полки в піхотних дивізіях скасовано. Мали вони піти на укомплектування нових піхотних дивізій у зв'язку з організацією двох нових армійських корпусів та створенням нового типу 3-дивізійного корпусу.

Корпусна кіннота в формі корпусних кіннотних полків існувала тільки в V. й VIII. армійських корпусах. В I., II., III. й VII. армійських корпусах замість неї були приділені до цих корпусів кіннотні дивізії, що творили армійську або стратегічну кінноту. В IV. армійському корпусі була Окрема кіннотна бригада. VI. армійський корпус зовсім не мав корпусної кінноти.

Армійську гармату творили окремі гарматні бригади. Була це важка й найтяжча гармата особливого призначення. Всі гарматні бригади були властиво гарматними полками в сучасному розумінні, бо хоч мали в своїм складі гарматні полки, але ті полки поділялися безпосередньо не на дивізіони, а просто на батареї.

В організації технічних військ до кінця 1918 р. не переведено жодних істотних змін.

Військові школи.

Військові школи ділилися на: високі військові школи, старшинські школи, юнацькі школи, підстаршинські школи, кадетські корпуси.

Високими військовими школами була Воєнна Академія й Воєнна політехніка.

Воєнна Академія готувала старшин усіх родів зброї сухопутних сил до праці у штабах та на вищі командні посади. До Воєнної Академії приймали старшин піхоти, кінноти, гармати, автопанцерних та радіотелеграфних військ у рангах від значкового до сотника, не старіших за 35 р., із повною середньою освітою та певним службовим стажем. Курс навчання — 3-річний. Речинець подачі прохань — 1. липня.

Воєнна Політехніка готувала воєнних інженерів. До неї приймали старшин технічних військ згідно з правилами прийому до Воєнної Академії.

Старшинськими школами були Інструкторська Школа Старшин та Залізнична і Зв'язкова Старшинські Школи. Мали вони своїм завданням удосконалення старшин усіх родів зброї сухопутних сил, їх фахову спеціалізацію й дошкolenня старшин воєнного часу. Інструкторська Школа Старшин поділялась на відділи: піхотний, кулеметний, кіннотний, гарматний та інженерний.

Юнацькі школи поділялися на основні юнацькі школи й фахові юнацькі школи: піхотні, кіннотні, гарматні та інженерні. Піхотні юнацькі школи були з'єднані з основними юнацькими школами й тому мали назву спільних юнацьких шкіл. Юнацькі школи були основними військовими школами, що готували кандидатів на фахових старшин піхоти, кінноти, гармати й технічних військ. Інженерна Юнацька Школа мала ще й геодезичний відділ. В основні юнацькі школи приймали молодь, старшину за 25 р., з повною середньою освітою. Курс навчання в основних юнацьких школах — 1-річний. По закінченні основної юнацької школи юнаки розподілялися по фахових юнацьких школах усіх родів зброї, що їх скінчення й давало право на старшинську рангу. Курс навчання в фахових юнацьких школах — 2-річний. Речинець подачі прохань — 15 жовтня. Юнацькі школи утворено за наказом Військової Офіції ч. 509 від 16 вересня 1918 р. Правила прийому в основні юнацькі школи оголошено наказом Військової Офіції ч. 528 від 17. вересня 1918 року.

Підстаршинською школою була Інструкторська Школа Підстаршин. Була це основна військова школа, що готувала кандидатів на фахових підстаршин піхоти, кінноти, гармати й технічних військ.

Кадетські корпуси були гімназіями Військової Офіції з 8-річним курсом навчання. Наказом Військової Офіції ч. 402 від 9. серпня 1918 р. передано їх було з Міністерства Освіти до Воєнного Міністерства. Наказами Військової Офіції ч. 393 від 3. серпня 1918 р. й ч. 505 від 14. вересня 1918 р. затверджено правила прийому до кадетських корпусів.

Дислокація військових шкіл.

Воєнна Академія — Київ.

Начальник — ген. хор. Юнаків.

Керівник Справ — полк. Шевченко.

Воєнна Політехніка — Київ.

Начальник —

Інструкторська Школа Старшин — Київ.

Начальник — ген. хор. Максимів.

Старшинська Залізнична Школа — Київ.

Начальник —

Старшинська Зв'язкова Школа — Київ.

Начальник —

1. Київська Юнацька Піхотна Школа — Київ.

Начальник — ген. хор. Богданович.

2. *Київська Юнацька Піхотна Школа* — Київ.
 Начальник — ген. хор. Максимів.
- Одеська Юнацька Піхотна Школа* — Одеса.
 Начальник — ген. хор. Кислов.
- Полтавська Юнацька Піхотна Школа* — Полтава.
 Начальник — ген. хор. Анісімов.
- Чугуївська Юнацька Піхотна Школа* — Чугуїв.
 Начальник — ген. хор. Протозанів.
- Єлисаветська Юнацька Кіннотна Школа* — Єлисавет.
 Начальник — полк. Петренко.
- Київська Юнацька Гарматня Школа (легкої гармати)* — Київ.
 Начальник — ген. хор. Промтов.
- Одеська Юнацька Гарматня Школа (важкої гармати)* — Одеса.
 Начальник — ген. хор. Нілус.
- Київська Юнацька Інженерна Школа* — Київ.
 Начальник — ген. хор. Єльснер.
- Інструкторська Школа Підстаршин* — Київ.
 Начальник — ген. хор. Галушинський.
- Київський Кадетський Корпус* — Київ.
 Начальник — ген. хор. Сіماشкевич.
- Одеський Кадетський Корпус* — Одеса.
 Начальник — ген. значк. Родкевич.
- Полтавський Кадетський Корпус* — Полтава.
 Начальник — полк. Антонов.
- Сумський Кадетський Корпус* — Суми.
 Начальник — ген. значк. Саранчев.
- (Продовження буде.)

3 церковного життя

Священний Собор Єпископів Св. Автокефальної Православної Церкви в Генерал-Губернаторстві на своїй сесії в Варшаві 29. квітня 1941 р. прийняв Ухвалу за ч. 8, що має надзвичайне значення для нас усіх. Подаємо нижче витяг із протоколу сесії згаданого Собору:

«**Вислухали:** внеску в справі вкреслення з богослужбових книжок мінеї за м. червень, 27 день — служби, присвяченої т. зв. полтавській перемозі.

Меритум справи:

Св. Синод Автокефальної Православної Церкви в 6. Польщі ухвалою з дня 17. лютого 1933 р. ч. 10 постановив уважати для вірних Нашої Св. Автокефальної Церкви кинену Російським Св. Синодом анатему на бл. пам'яті Гетьмана України Івана Мазепу не важною і дозволив та благословив молитися в православних храмах за спокій спочилого слуги Божого Гетьмана Івана

Мазепи, нехай буде йому милостивим Судією Господь, нехай простить йому провини вільні й невольні і нехай дарує йому відпочинок в оселях своїх, де праведні спочивають.

Ухвала ця у відписах була розіслана всім Єпархіальним Архієреям для належних розпоряджень. Відповідні накази в цій справі були розіслані 28. лютого 1933 р. — Високопреосвященному Феодосію, Архієпископові Віленському і Лідському, за № 29, Високопреосвященному Александрові, Архієпископові Поліському і Пінському, за № 30, Високопреосвященному Алексієві, Архієпископові Гродненському і Новоградському, за № 31, до Волинської Духовної Консисторії, за № 2120 і до Варшавської Духовної Консисторії, за № 2121.

Таким чином справа анатем, накинutoї Російським Св. Синодом бл. пам'яті Гетьмана України Івана Мазепи, для Нашої Св. Автокефальної Православної Церкви і для православної української громади покладена з гідністю: що зроблено одною Церквою на шкоду вірних другої Церкви, то те другу Православну Церкву не зобов'язує.

Тимчасом в богослужбових книжках — мінеях, які друкувалися з благословення Духовної Влади Російської Церкви, а якими користаються православні парафії і Нашої Св. Автокефальної Церкви до останнього часу, а саме в мінеї за м. червень, 27 день, знаходиться «Служба благодарственная Богу в Троицѣ Святой славимому, о великой Богом дарованной побѣдѣ над Свѣйскимъ Королемъ Кароломъ вторымъ надесять, и воинствомъ его, содѣянной подъ Полтавою, въ лѣто отъ воплощенія Господня 1709, мѣсяца іунія, въ 27 день». Вищезгадана служба своїм змістом ображує гідність бл. пам'яті Гетьмана України Івана Мазепи. Було б доцільним, а навіть

конечним, аби Св. Собор Єпископів, в додаток до ухвали Св. Синоду з дня 17. лютого 1933 року, ч. 10, признав необхідним викреслити з богослужбових книжок — мінеї за місяць червень, 27. день — службу, про котру мова.

Постановили: Св. Синод Св. Автокефальної Православної Церкви в б. Польщі ухвалою з дня 17. лютого 1933 року, ч. 10, признав неважкою для вірних Нашої Св. Автокефальної Православної Церкви кинену Російським Синодом анатему на бл. пам'яті Гетьмана України Івана Мазепу і дозволив та поблагословив відправляти в храмах богослужби за спокій душі спочилого слуги Гетьмана Івана Мазепи. Належить признати необхідним, аби додатково до повищого зроблена була ухвала про викреслення з богослужбових книжок — мінеї за м. червень, 27. день, — служби, присвяченої т. зв. полтавській перемозі, про яку мова вище.

На підставі вищеподаного: **Св. Собор Єпископів Св. Автокефальної Православної Церкви в Генерал-Губернаторстві ухваляює:**

Викреслити з мінеї за м. червень, 27. день, — службу під заголовком: «В тойже день поется служба благодарственная Богу, в Троицѣ Святой славимому, о великой Богом дарованной побѣдѣ над Свѣйскимъ королемъ Кароломъ вторымъ надесять, и воинствомъ его, содѣянной подъ Полтавою, въ лѣто отъ воплощенія Господня 1709, мѣсяца іунія въ 27. день».

Відпис цієї ухвали надіслати до Його Блаженства, Блаженнішого Митрополита Діонісія і до всіх Єпархіальних Преосвящених для належних розпоряджень.

Головуючий Св. Собору Єпископів (—) Митрополит Діонісій. Члени: (—) Архієпископ Іларіон, (—) Єпископ Тимофій, член-канцлер (—) Архієпископ Палладій.

Нові журнали й книжки

Богдан Кравців, «Остання Осінь», Берлін — 1940, «Обрії», стор. 48.

Владимир Янів, «Сонце й Грати», «Обрії», Берлін — 1941, стор. 64.

Володимир Янів, «Листопадові Фрагменти», Берлін — 1941, стор. 40.

«Плуг та Меч», Український Календар на 1941 рік. Видання Українського Союзу Монархістів-Державників «Плуг та Меч» в Аргентинській Республіці, стор. 72.

Катехизис або наставлення в державній науці для гетьманця-державника, стор. 32.

Іван Ільницький-Занкович, «Вчмися військового словництва!», Українське видавництво, Краків, стор. 72.

Воскресення, церковно-релігійний часопис, ч. I., 15. квітня, 1941, Краків, стор. 16.

Український Православний Вісник, чч. 3—6, Холм, стор.

«Батава», журнал українського традиціоналізму. Вийшло чч. 1 (літографоване, стор. 32, 2—3 (друковане), стор. 32, за місяці — лютий, березень і квітень. Беруть участь др. Д. Донцов, др. Ю. Русов, Н. Геркен-Русова.

УВАГА!

ПРОЧИТАЙТЕ!

Адміністрація відповідає за акуратність висилки часописів «Нація в Поході» і «Українська Дійсність» тільки в разі додержання п. п. передплатниками таких умов:

Замовлення, реклямації, зміну адреси слати безпосередньо адміністрації:
„Ukrajinská Djijsnist“, Praha I., Národní tř. 25, I. E. — Protektorat Böhmen und Mähren

Передплату своєчасно посилати лише на слідуючі наші конта:

В Німеччині і в Протектораті — на складанки поштової щадниці в Празі на конто: «Čís. 73.610 Mykola Rossinevyč, Praha-Nusle II.».

В Словаччині — на складанки пошт. щадниці в Братиславі: «Čís. 4100. Městská spořitelňa, Bratislava» на рахунок: «Čís. 238. Ing. Ilarion Nazjuta»:

Цінник книжок,

які можна набувати в адміністрації

„Ukrajinská Djijsnist“, Praha I., Národní tř. 25, I. E. — Protektorat B. u. M.

	Ціна К
Пр. Д. Дорошенко. Нарис Історії України. Т. I. До пол. XVII. ст.	40—
Пр. Д. Дорошенко. Нарис Історії України. Т. II. До світов. війни.	60—
Проф. Д. Дорошенко. Історія України. I. т. — Доба Центр. Ради	80—
Проф. Д. Дорошенко. Історія України. II. т. — Укр. Гетьм. Держ.	120—
В. Липинський. Листи до братів хліборобів	100—
С. Шемет. Програмові питання в Гетьманській літературі.	8—
Женев. Н. Забаревський. В. Липковський про укр. націю і держ.	9—
В. Липковський як ідеолог і політик	10—
Др. О. Назарук. Слово до українських людей доброї волі	8—
«Хліборобська Україна» — комплект 5 томів (50—)	30—
«Нація в Поході», за 1939. і 1940. р., окремі числа по	5—
«На Відсіч», ч. 8—9 багато ілюстроване, ювілейне число (10—)	7-50
«На Відсіч», ч. 10—11., 12—13., ілюстроване по (5—)	2-50
«Українська Дійсність», ч. ч. 1—5. за 1939—40. р. по	2-50
Бюлетень Гетьманської Управи, ч. ч. 3, 4, 9, 12, 13, кожне по	4—
Комунікат Прес. Відділу Гетьм. Управи 5. VI. 1939	4—
Перший Делегатський З'їзд Укр. Громади в Німеччині (5—)	2-50
Проф. Д. Дорошенко. Православна Церква	10—
In Polen nichts Neues (руйнування укр. церков)	6—
М. Тимофіїв. Хліборобський банк	5—
Т. Шевченко. Гайдамаки. (Ілюстроване видання)	12—
Prof. D. Doroschenko. Schewtschenko der grosse ukr. Nationaldichter	6—
П. Щуровська-Россіневичова. 21 народня пісня для шкільних хорів	15—
Альбом народніх вишивок	20—
Є. Чикаленко. Спомини	60—
Б. Гомзин. Тройзілля Збірничок поезій	5—
В. Бірчак. Велика перемога. Історична повість	20—
Альманах Карпато-Українських письменників.	25—
С. Черкасенко. Вигадливий бурсак. Історична комедія для молоді.	5—
А. Бескид. Сторожі волі. Героїчна песа	4—
М. Баланчук. Єва навчає. Фарс	4—
Листівка — Тарас Шевченко.	1—

Ціни подано в К і без коштів пересилки. 10 К = 1 РМ = 2 зл.

В скобках окремі ціни для Німеччини й Генерал-Губернаторства.

На поштово-добавочку 10% від загальної ціни.

ЧИТАЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ПОШИРЮЙТЕ НАЦІЮ В ПОХОДІ!

В 1941 р. «НАЦІЯ В ПОХОДІ» — незалежний, понадпар-
тійний, загальноукраїнський двотижневик, присвячений справам по-
літики, громадського життя й культури — приносить:

ПРАЦІ з царин українознавства, економіки, історії, філосо-
фії, права, військової, мистецтвознавства тощо;

СТАТТІ на актуальні теми української й світової політики;

ОГЛЯДИ українського життя на рідних землях і на чужині;

ТВОРИ українських та чужинних поетів і прозаїків;

НАРИСИ з царини мистецької критики;

ОГЛЯДИ нових українських і чужинецьких видань;

ОГЛЯДИ преси.

НАЦІЯ В ПОХОДІ в 1941 році принесе праці таких авторів:
проф. Оп. АНДРІЄВСЬКОГО, др. М. АРКАСА, Ом БЕРЕЗЯКА,
БУКОВИНЦЯ, М. ГЕЦА, др. Ів. ГЛАДИЛОВИЧА, Др. Б.
ГОМЗИНА, М. ГОСТРОГО, О. ГУБЧАКА, проф. Д. ДО-
РОШЕНКА, О. ДУМИНА, В. ЄВТИМОВИЧА, др. П. КО-
ВАЛЕВА, А. КОРНІЙЧУКА, Іл. МЕЛЬНИКА, Б. МОН-
КЕВИЧА, ген. М. ОМЕЛЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА, ген. штабу
ген.-хор. В. ПЕТРОВА (з воєнно-фах. питань), М. ПЛЕЧКА,
др. Г. СІМАНЦЕВА, О. СУРМАЧА, проф. Є. СОКОВИЧА,
др. інж. агр. А. ФААТЦА, М. ФОРОСТЕНКА, др. О. ФУН-
ДАКА, С. ШЕМЕТА, проф. ШЕРБАКІВСЬКОГО й інших.

НАЦІЯ В ПОХОДІ за короткий час свого існування зустріла
прихильну оцінку широкого кола читачів у краю й на чужині.

ПОШИРЮЙТЕ «НАЦІЮ В ПОХОДІ» В 1941 РОЦІ!